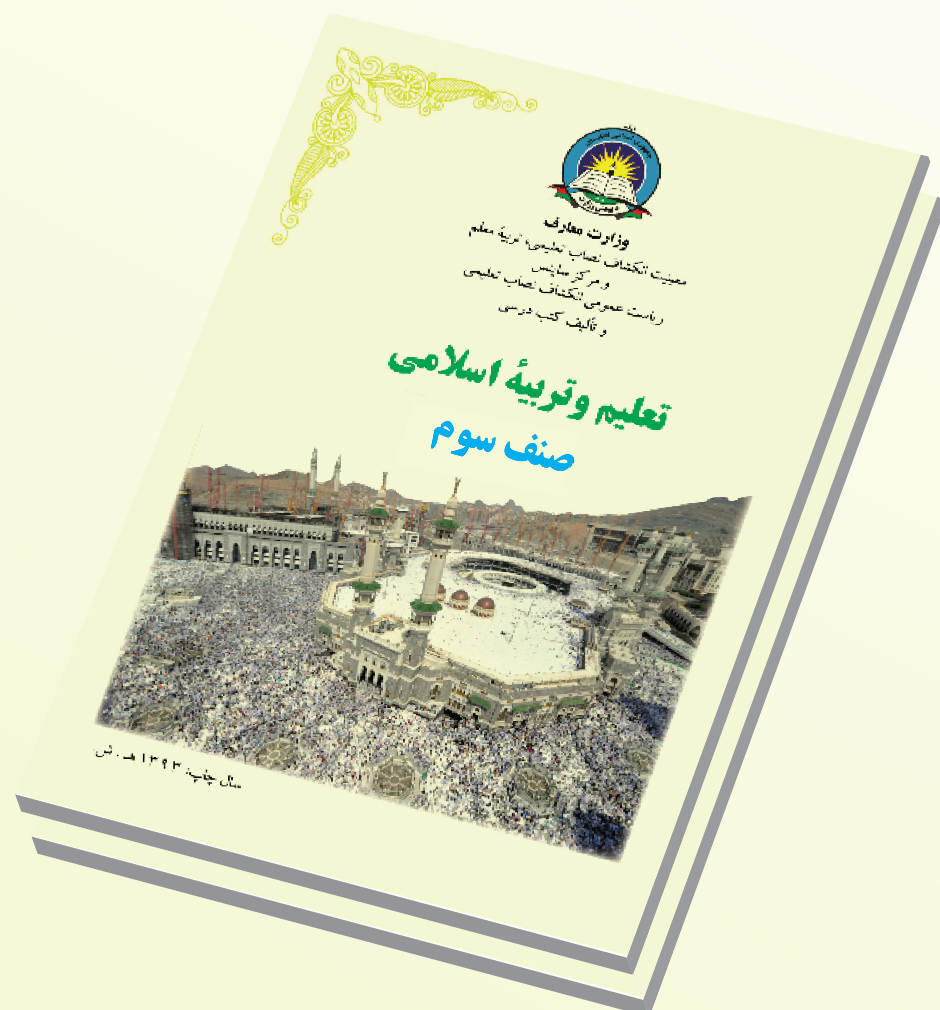

وزارت معارف

معینیت انکشاف نصاب تعلیمی و تربیهٔ معلم
ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی
و تألیف کتب درسی

رهنمای معلم تعلیم و تربیهٔ اسلامی

صنف سوم

چاپ: ۱۳۹۳هـ. ش.

رهنمای معلم

تعلیم و تربیهٔ اسلامی

صنف سوم

moe.curriculum@gmail.com

وزارت معارف
معینیت انکشاف نصاب تعلیمی و تربیهٔ معلم
ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی
و تألیف کتب درسی

رهنمای معلم

تعلیم و تربیهٔ اسلامی

صنف سوم

سال چاپ: ۱۳۹۷ هـ ش.

مؤلفان:

- مؤلف سعید احمد (شریفی)

- معاون سرمؤلف گل آقا (شایق)

ایدیت علمی و مسلکی

- محمد آصف کوچی

کمیتهٔ دینی، سیاسی و فرهنگی

- مولوی عبدالوکیل عضو علمی ریاست انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی.

کمیسیون تحقیق و تدقیق:

- دکتور اسدالله محقق، معین انکشاف نصاب تعلیمی و تربیه معلم.

- دکتور شیرعلی ظریفی رئیس پروژه انکشاف نصاب تعلیمی.

- دکتور محمد یوسف نیازی سرپرست ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تالیف کتب درسی.

طرح و دیزاین

هارون (نیازی)

بسم الله الرحمن الرحيم

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامېریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

پیام وزیر معارف،

استادان و معلمان محترم،

تعلیم و تربیه اساس توسعه و انکشاف هر کشور را تشکیل می دهد و نصاب تعلیمی یکی از عناصر بنیادی تعلیم و تربیه می باشد که مطابق انکشافات علمی و نیازمندی‌های جامعه وضع می گردد، واضح است که انکشافات علمی و ضرورت‌های جامعه همواره در حال تَطَوُر می‌باشد؛ بناءً لازم است نصاب تعلیمی نیز به صورت علمی و دقیق مطابق ایجابات عصر و زمان انکشاف نماید. البته نباید نصاب تعلیمی تابع تغییرات سیاسی، نظریات و تمایلات اشخاص گردد.

کتاب رهنمای معلم که امروز در دسترس شما قرار دارد بنابر همین مشخصات تهیه و ترتیب گردیده و با تکیه بر میتودهای جدید تدریس، فعالیت‌ها و مواد معلوماتی نیز در آن اضافه شده است که یقیناً برای فعال نگاه داشتن شاگردان در عملیهٔ تدریس مفید و مؤثر می‌باشد.

امیدوارم محتویات این کتاب که با استفاده از روش های آموزش فعال تألیف و تدوین شده است، مورد استفادهٔ شما استادان عزیز قرار گیرد. با استفاده از فرصت از اولیای محترم شاگردان تقاضا بعمل می آید تا در تعلیم و تربیهٔ با کیفیت دختران و پسران خود همکاری متداوم نمایند، تا به این وسیله اهداف و آروزهای نظام معارف بر آورده گردد و نتایج و دست آوردهای خوبی برای نسل جوان و کشور ما داشته باشد.

استادان و معلمان گرانقدر ما در تطبیق مؤثر نصاب تعلیمی رسالت و مسؤولیت بزرگ دارند.

وزارت معارف همواره تلاش می نماید تا نصاب تعلیمی معارف مطابق اساسات و ارزشهای دین مبین اسلام، نیازمندی های جامعه و منافع ملی و وطندوستی با معیار های جدید علمی ساینس و تکنالوژی انکشاف نماید.

به منظور نیل به این مأمول بزرگ ملی از تمام شخصیت های علمی، دانشمندان تعلیم و تربیهٔ کشور و اولیای محترم شاگردان تمنا دارم، تا با ارائهٔ نظریات و پیشنهادات رهنمودی و سودمند خویش مؤلفان ما را در بهبودبخشی بیشتر از پیش تألیف کتب درسی و رهنماهای معلمان یاری رسانند.

از همهٔ دانشمندانی که در تهیه و ترتیب این کتاب سهم گرفته اند، و نیز از مؤسسات محترم ملی و بین المللی و سایر کشورهای دوست که در تهیه و ترتیب نصاب تعلیمی جدید، طبع و توزیع کتب درسی و رهنماهای معلمان زمینه سازی و یا همکاری های مادی یا معنوی نموده اند صمیمانه اظهار امتنان و قدردانی نموده تداوم همکاری های شان را آرزو می نمایم.

و من الله التوفیق

دکتور اسدالله حنیف بلخی

وزیر معارف جمهوری اسلامی افغانستان

فهرست

عنوان	صفحه

درس: اول(الف)

عنوان: ایمان مفصل

صفحه: ۱

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید

۱. درس را درست خوانده بتوانند.

۲. کلمات درس هجا کرده بتوانند.

۳. ایمان مفصل را بشناسند.

٤. بدانند که ایمان مفصل چند مؤمن به را شامل میگردد.

۵. اشیایی مومن به را به عربی گفته بتوانندد (آمنت بالله و ملائکته و کتبه ...)

معنی برخی کلمات:

- ایمان مفصل: ایمان مکمل و ایمان تفصیلی.
- قضاء: حکم و فیصله.
- قدر: اندازه هر خیرو شر.

دانش لازمی:

ایمان در لغت تصدیق و باور را گویند و در اصطلاح عقاید به اشیای مومن به (آمنت بالله و ملائکته و کتبه) به زبان اقرار و به دل تصدیق نماید. ایمان هردو، اقرار به زبان و تصدیق به قلب را شامل میشود. صرف اقرار زبانی برای ایمان کافی نیست چون اگر اقرار زبانی کافی می‌بود، پس منافقین هم باید مومن محسوب شوند.

نتیجه چنین شد که ایمان دو رکن دارد، اقرار به زبان و تصدیق به قلب و تصدیق قلبی رکن مهم ایمان است و حسن لذاته است چون در هیچ حالتی از مؤمن ساقط نمی شود. و اقرار به زبان حسن لغیره است چون در وقت اکراه، و اجبار از مومن ساقط میشود.

درین حال اگر قلب انسان به ایمان مطمئن و استوار باشد، به ایمان هیچ ضرر نمی رسد چون خداوندﷻ می فرماید ﴿ **مَن كَفَر بِاللّهِ مِن بَعْدِ إيمَانِه إِلاَّ مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُه مُطْمَئِنٌ بِالإِيمَانِ** ﴾ (النحل:۱۰۶)

ترجمه: **كساني كه پس از ايمان آوردنشان كافر مي شوند – بجز آنان كه (تحت فشار و اجبار) وادار به اظهار كفر مي گردند و در حاليكه دلهايشان ثابت بر ايمان است.**

اما اعمال رکن و جزء ایمان نیست، زیرا در بسیاری از موارد بخاطر عذر شرعی از انسان ساقط می‌شوند، مانند نماز و روزه که در حال حیض و نفاس از خانم‌ها ساقط می‌شود و بعدا، روزه را قضا می‌آورد و نماز را قضا نمی‌آورد؛ در حالیکه ایمان مومن هیچ‌گاه ساقط نمی‌شود.

برای عامه مردم ایمان اجمالی کفایت میکند، طوری که حضرت محمد ﷺ هر آنچه از طرف خداوند آورده است مانند فرضیت نماز، روزه....... و هر آنچه که از منهیات و حرام آورده است عقیده داشته باشد. قابل ذکر است که ایمان کمی و زیادت را نمی پذیرد و آنچه راجع به کمی و زیادت ایمان در قرآن و سنت آمده بمعنی ضعف، قوت، درخشش و نورانیت ایمان است.

ایمان تمام اشیأ مومن به را (ایمان به الله، ملائکه،کتابهای آسمانی، پیغمبران الهی، روز قیامت و قضا و قدر) شامل میباشد.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
	معلم محترم پس از سلام و احوال پرسی شاگردان، از آمدن صنف دوم به صنف سوم را تبریکی میگوید. خود را معرفی میکند و با حاضری گرفتن خود را به نامهای شاگردان آشنا میسازد، و در مورد مضمون تعلیم وتربیهٔ اسلامی معلومات مفصل ارایه میکند تا به تمام کتاب روشنی انداخته باشد. آنها را به درسهای شان تشویق میکند و متوجه میسازد تا درسهای شان را با تلاش و زحمت بخوانند، درباره سواد و اهمیت آن، نظافت و نظم و انضباط صنف شان رهنمایی‌های لازم را می نماید. برای شان میگوید که تمام هم صنفان خود را مانند برادر بدانند و به تعصبات قومی، زبانی و سمتی دامن نزنند، بلکه همه باهم برادروار باشند و هیچ‌گاه به هم صنفی خود نه خندند، وبه آن تمسخر نکنند. هرچند که جوابش نادرست، لباسهایش فرسوده وکفش هایش کهنه و از خانواده فقیر باشد بلکه در صورت توان باید به او کمک کنند.	جواب سلام را میدهند. نامهای خود را برایش میگویند نصیحت ها را گوش میکند

درس: اول(ب)

عنوان: ایمان مفصل

صفحه: ۳

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

۱. درس را درست خوانده بتوانند.

۲. ایمان مفصل را بشناسند.

۳. بفهمند که ایمان مفصل کدام اشیاء مومن به را شامل می‌شود.

٤. اشیاء مومن به را به عربی گفته بتوانند (امنت بالله ...).

۵. به ایمان مفصل اهمیت قایل شوند.

معنی برخی کلمات:

- ایمان مفصل: ایمان مکمل و ایمان تفصیلی.
- قضاء: حکم و فیصله، اجل...
- قدر: اندازه هر خیر و شر.

دانش لازمی:

ایمان مفصل یا (آمنت بالله...) ایمان در لغت باور و تصدیق را میگویند، و در اصطلاح عقاید ایمان اقرار به زبان و تصدیق به قلب به اشیای مومن‌به گفته میشود.

ایمان به الله تعالی:

ما ایمان داریم که بجز الله تعالی دیگر کسی سزاوار عبادت نیست تمام کاینات و مخلوقات را او تعالی آفریده و مستقلانه در آن تصرف میکند. پرورش و فنای اشیا هم بدست اوست، خداوند در ذات و صفاتش هیچ شریک و برابر ندارد. او تعالی به هیچ کس محتاج نیست و تمام کاینات و موجودات به او محتاج اند.

ایمان به ملایکه:

ملایک مخلوق فرمان بردار و تابعدار الله تعالی هستند، در وظایف محولهٔ خود امین اند و به چشم دیده نمی شوند و هرکسی هم توان دیدن آنها را ندارد، توالد و تناسل ندارند و شمار شان را صرف خداوند میداند، از نور پیدا شدند و به هر شکل خوبی خود را تبدیل میکنند.

ایمان به کتابهای الله ﷻ:

ما بدین عقیده هستیم که تمام کتابهای آسمانی برحق بوده و از جملهٔ این کتابها صرف قرآن کریم از تحریف و دست برد محفوظ است. زیرا خداوند مسؤولیت محافظت آن را خود به عهدهٔ گرفته است. چنانچه خداونـد مـی فرماید: ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾ یعنی ما قرآن را نازل کردیم و مـا آن را حفاظـت کننـده ایـم. ونیز بانزول قرآن کریم تمام کتابهای آسمانی منسوخ شده است؛ چون مفهـوم تمـام کتابهـای آسـمانی در قـرآن کریم مذکور است، پس تمام جهانیان باید تا به قرآن روی بیارند و به آن عمل نمایند.

قابل یاد آوری است که ما تورات و انجیل موجوده را نه حق گفته می‌توانیم ونه باطل، حق بدین خاطر گفته نمی توانیم که آنها مورد تحریف و دست برد قرار گرفتند و باطل به این خاطر گفته نمی توانیم کـه سـخنان خداونـد در لابلای آن‌ها وجود دارد. پس باید این قدر بدانیم که آنها در برابر قرآن کریم منسوخ شده اند.

ایمان به پیغمبران:

تمام اهل سنت و جماعت برین اتفاق نظر دارند که پیغمبران الهی همگی انسـان و از گناهـان پـاك و در عقـل و بندگی کامل بودند، تمام پیغمبران به ملت واحد یعنی دین مقدس اسلام بودند. ایمان به تمام پیغمبران فرض بوده و انکار یکی آنها به مفهوم انکار همه آنها است، غیب را به قدری که خداوند برایشان بدهد میدانند.

ایمان به آخرت:

مابدین باوریم که دنیای کنونی روزی فنا خواهد شد و دنیای دیگری خواهد آمد که آن را آخرت میگویند، در آن روز انسانها و جنات نتیجهٔ کردار و افعال خود را بدست می آورند.

ایمان به قضا و قدر:

مابدین عقیده هستیم که اندازه خیر و شر از سوی الله تعالی است. قدر در لغت اندازه کردن و تعیین سرنوشت را گویند که الله ﷻ برای بندگانش مقدر کرده است، بعض از علماء، (قضا) را فیصـله و حکـم ازلـی خداونـد ﷻ و (قدر) وقوع آن را میدانند.

خلاصه اینکه قضاء و قدر عبارت از علم ازلی خداوند ﷻ است به اشیای که ارادهٔ پیدا کردن آنها را نموده است، یعنی پیدایش کاینات، مخلوقات، انـدازهٔ آنهـاو نگهـداری آنهـا در لـوح محفـوظ بـه ارادهٔ خداونـد ﷻ صـورت میگیرد، زیرا خداوند ﷻ به (ماکان و مایکون) علم محیط داشته و هرچیز به قدرت، حکمت، مشیت و قضـای او تعالی ارتباط دارد.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
۵ دقیقه	معلم محترم بعد از سلام و احوال پرسی، حاضری گرفتن و بررسی نظافت با محبت و چهره خندان دربارهٔ عنوان درس جدید چنین سوال میکند: آیا ایمان مفصل را می‌شناسید؟	فعالیت‌های مقدماتی انجام میدهند.
۲۵دقیقه	پس از شنیدن جوابها، عنوان درس جدید را روی تخته می‌نویسد و شاگردان را متوجه کتابهایشان نموده به صدای بلند درس را آغاز میکند و بعداً از چندتن شاگردان می‌خواهد درس جدید (ایمان مفصل) را از روی کتاب در برابر صنف به صدای بلند بخوانند، معلم محترم آنها را تشویق میکند و کلمات مشکل را روی تخته می‌نویسد و به زبان ساده معنی میکند و از شاگردان می‌خواهد که در کتابچه‌هایشان بنویسند.	در درس سهم فعال می گیرند.
۱۰ دقیقه	سپس شاگردان را به گروپها تقسیم نموده برای هرگروپ یک یک رکن ایمان مفصل را می سپارد تا آنها راجع به آن رکن در میان خود گفتگو نمایند و هریکی آنها بتواند آن را از یاد بیان کند یعنی تمام شاگردان اشیای مؤمن به ایمان مفصل را مکمل یاد کنند و بفهمند. سپس خلاصهٔ درس را برای آنهای ارایه میکند. ایمان مفصل آنست که مایان به الله تعالی، به فرشته‌های وی،کتابهای اسمانی ، پیغمبران الهی، به آخرت و قضا وقدر (خیر باشد یا شر) از طرف الله ﷻ است، ایمان و یقین داشته باشیم. هم اقرار زبانی باشد و هم تصدیق قلبی.	به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند.
۵دقیقه	**ارزیابی:** ۱- ایمان مفصل چه را گویند؟ ارکان ایمان را نام ببرید. ۲- در ایمان مفصل چند اشیای مؤمن به ذکر شده است؟ ۳-کی اشیای مؤمن به را به زبان عربی بیان کرده می تواند؟ ۴- چند کتاب آسمانی وجود دارد؟ ۵- فرشته ها چه نوع مخلوقی است؟ ۶- قضا و قدر چه معنی دارد؟	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
	کارخانگی: شاگردان باید ایمان مفصل را در کتابچه‌های خود بنویسند و به کمک امام مسجد شان راجع به اشیای مؤمن به معلومات بیشتر بدست بیاورند.	کارخانگی را انجام میدهند.

درس: دوم

عنوان: کلمهٔ تمجید

صفحه: ۳

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

۱. کلمهٔ تمجید را از روی خوانده بتوانند.

۲. کلمهٔ تمجید را بشناسند.

۳. کلمهٔ تمجید را حفظ کرده بتوانند.

٤. بفهمند که در کلمهٔ تمجید عظمت الله ﷻ ذکر شده است.

٥. به کلمه تمجید ارزش قایل شوند.

دانش لازمی:

معنی کلمهٔ تمجید:

سُبْحَانَ اللَّهِ: پاکی خداوند راست (از هرگونه عیب و نقصان).

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ: تمام صفات وثناء خاص خداوند راست.

وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ: هیچ کس لایق عبادت نیست بجز الله تعالی.

وَاللَّهُ أَكْبُر: و خداوند بسیار بزرگ است.

وَلَا حَوْلَ: نیست نجات از گناه.

وَلَا قُوَّةَ: قوت و توان پیروی و تابعداری نیست،

إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ: مگر به کمک و مدد خداوند عالی و با عظمت.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ:قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:(لَأَنْ أَقُولَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ) (مسلم).

ترجمه: حضرت ابوهریره ﷺ از رسول اکرم ﷺ روایت میکند که آنحضرت ﷺ گفت: گفتن این چهار کلمات یعنی (سبحان الله والحمدلله ولااله إلاالله والله اکبر) نزدم از تمام آنچه آفتاب بر آن طلوع کرده، محبوب تر است، منظور از آنچه آفتاب برآن طلوع کرده تمام کاینات و مخلوقات است، یعنی از دنیا و مافیها محبوب تر است. وهم چنان ابوهریره ﷺ از رسول اکرم ﷺ روایت کرده که آن جناب فرمود: (**مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ حُطَّتْ عَنْهُ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ**) یعنی هرکی در روزی صد بار (سبحان الله وبحمده) بگوید،

خطاهایش محو میگردد هرچند به اندازه کف بحرهم باشـد. عَـن سَـعدٍ قَـال:َكُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم فَقَالَ:(أَيَعْجِز أَحَدُكُم أَنْ يَكْسِبَ كُلَّ يَوْمٍ أَلْفَ حَسَنَةٍ فَسَأَلَه سَائِلٌ مِنْ جُلَسَائِه كَيْفَ يَكْسِبُ أَحَدُنَا أَلْفَ حَسَنَةٍ قَالَ يُسَبِّحُ مِائَةَ تَسْبِيحَةٍ فَيُكْتَبُ لَه أَلْفُ حَسَنَةٍ أَو يُحَطُّ عَنْهُ أَلْفُ خَطِيئَةٍ).

ترجمه: سعد بن ابی وقاصﷺ گفت: ما نزد رسول خداﷺ نشسته بودیم که آنحضرتﷺ فرمود: آیا یکـی از شـما ازین عاجز میشود که روزانه هزار نیکی بدست بیاورد؟ کسی از اهل مجلس پرسید؛ چگونه می تواند یکی از ما روزانه هزار نیکی بدست بیاورد؟ آنحضرت گفت: روزانه صدبار تسبیح میگوید، هزار نیکی برایش نوشته میشود و هزار گناهش محو میگردد.

همین طور از حضرت ابوذر غفاری روایت است که از رسول اللهﷺ سوال شد که کدام سخن و کلام بهتر است، آن حضرتﷺ گفت: بهترین کلام آن است که خداوندﷻ برای فرشتگانش انتخاب نموده اسـت و آن تسـبیح و تمجید است (سبحان الله والحمدلله).

حضرت ابو هریره میگوید که رسول خداﷺ برایم گفت: کلمۀ (لَاحَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّه الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ) را بسـیار ورد کن، زیرا این کلمه از مکر و حیلۀ نفس و غالب شدن آن نجاتت میدهد.

امام نووی مفهوم کلمه تمجید را چنین بیان کرده است؛ در حقیقت این کلمه تسلیم شدن است، بدین معنـی کـه دفع شر و حیله و مکر نفس و جلب خیر در قدرت و توان انسان نیست، بلکه این همه به حول و قدرت الله تعـالی میسراست.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم بعد امور مقدماتی و دیدن کارخانگی به ارزیابی درس گذشـته می پردازد: ۱. کی می‌تواند نام ارکان ایمان مفصل رابگیرد؟ ۲. ارکان ایمان مفصل را کی به زمان عربی گفته می‌تواند؟ ۳. کی نام کتابهای آسمانی را گرفته می‌تواند؟ ٤. معلم محترم بعد از شنیدن جوابهای شاگردان، جهت معلوم کـردن عنوان درس جدید چنین سوال میکند:	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند. در درس سهم فعـال می‌گیرند.
۲۵ دقیقه	آیا کلمۀ تمجید را می شناسید؟ و بعد از آن عنوان درس جدید یعنی کلمه تمجیـد را (بـامتحوای آن) روی تخته می‌نویسد و به صدای بلند درس جدید را آغاز میکند، و شاگردان نیـز به تعقیب آن به صدای بلند درس را تکرار می نمایند. و بعد بـه چنـد شـاگرد وظیفـه مـی دهـد کـه کلمـات (سبحان والحمـدلله	بـــه خلاصـــۀ درس گوش فرا میدهند.

۱۰ دقیقه	ولاحول) را هجا کنند و برایشان میگوید که کی مـی‌توانـد ایـن کلمـات را روی تخته بنویسد؟ و سپس شاگردان را به گروپهای مختلف تقسیم میکند و به هرگروپ یـک جمله از کلمهٔ تمجید را میدهد تـا در مـورد آن بـین خـود بحـث و گفتگـو نمایند و آن را حفظ کنند. درس را خلاصـه کـرده و برایشـان میگویـد کـه (**سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ**) را یاد کردن بسیار کار ضروری و مقصد اساسی است.	
۵دقیقه	**ارزیابی:** ۱. کلمهٔ تمجید چه است؟ ۲. معنی تمجید چیست؟ ۳. کلمهٔ تمجید را از یاد بگویید. ۴. **کارخانگی:** کلمهٔ تمجید را در کتابچه‌های خود بنویسند و آن را حفظ نمایند.	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند. کارخانگی را انجام میدهند

درس: سوم و چهارم

عنوان: کلمهٔ توحید (۱) (۲)

صفحه: ۵

وقت: دوساعت درسی

اهداف درس: شاگردان باید:

١. کلمهٔ توحید را از روی کتاب خوانده بتوانند.

٢. کلمهٔ توحید را حفظ کرده بتوانند.

٣. معنی کلمهٔ توحید را بفهمند.

٤. بفهمند که کلمهٔ توحید به وحدانیت الله ﷻ دلالت میکند و شریک را از او تعالی نفی میکند.

٥. بفهمند که حاکمیت و پادشاهی، مرگ و حیات همه بدست الله تعالی است.

دانش لازمی:

معنی کلمهٔ توحید:

- **لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ**: بجز یک الله هیچ کس لایق عبادت نیست.
- **وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ**: یکتاست و هیچ همسانی ندارد.
- **لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ**: پادشاهی(قدرت، حاکمیت) تمام تعریفها و صفات کمال او تعالی را است.

دربارهٔ فضلیت و اهمیت این کلمهٔ پیغمبر اکرم ﷺ فرمود: (**مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ كَانَتْ لَهُ عَدْلَ عَشْرِ رِقَابٍ وَكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ وَكَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنْ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمْسِيَ وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا أَحَدٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ**)

ترجمه: پیغمبر اکرم ﷺ فرمود: هرکی (**لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ**) صد مرتبه بگوید، برای او معادل آزاد کردن ده غلام نیکی داده میشود، صد نیکی برایش نوشته شده و صد گناهش محو میگردد، آن روز تا شب از شر و وسوسهٔ شیطان محفوظ میباشد، و هیچ کس از آن عمل خوب تر انجام نداده است مگر آنکه از وی بیشتر این کلمات را ورد کرده باشد.

همچنان از حضرت ابو سعید و ابوهریره مروی است که رسول الله ﷺ فرمود: هرکی (لا اله إلا الله و الله اکبر) میگوید: خداوند اورا تأیید میکند و میگوید: (لا اله الا أنا و أنا اکبر) یعنی : بجز من دیگر هیچ کس لایق عبادت نیست و من از همه بزرگ ترم.

و هنگامی که بگوید: (لا اله إلا الله وحده لاشریک له) خداوند میگوید: (لا اله إلا أنا وحدی لا شریک لی) یعنی هرگاه بنده بگوید: نیست لایق عبادت مگر صرف یک الله، الله ذات یکتاست، او هیچ شریک ندارد، خداوند در جواب میگوید: (بجز من هیچ کس لایق عبادت نیست، ذات یکتاهستم و هیچ شریکی ندارم. و وقتی بنده بگوید (لا اله إلا الله له الملک و له الحمد) خداوند میگوید: (لا اله الا أنا لی الملک ولی الحمد) یعنی وقتی بگوید که

هیچ کس لایق عبادت نیست مگر الله تعالی و او راست ملك و تعریفها، خداوند میگوید که هیچ کس لایق عبادت نیست مگر من برای من است ملکیت و ستایشها.

وهنگامی که بنده الله بگوید: (لا اله إلا الله ولاحول ولا قوة الا بالله) خداوند میگوید: (لا اله إلا أنا) یعنی هیچ کس لایق عبادت نیست بجز الله تعالی و برگشت از گناه و قدرت برطاعت و پیروی الله ﷻ نیست جز به کمک و امداد او تعالی، خداوند میگوید: (هیچ معبود برحقی نیست مگر من و هیچ کس از گناه نجات داده نمی تواند و برطاعت قدرت و توان نمی دهد مگر من).

و همین طور گفته است هرکی در حالت بیماری این کلمه را بخواند و بمیرد آتش او را نمی سوزد.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
٥ دقیقه	معلم محترم بعد از امور مقدماتی درس گذشته را چنین ارزیابی میکند : ١. کلمه تمجید را کی گفته می‌تواند؟ ٢. تمجید کلمهٔ چندم است؟ ٣. تمجید چه معنی دارد؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند. در درس سهم فعال می‌گیرند.
٢٥ دقیقه ١٠ دقیقه	بعد از شنیدن جوابهای شاگردان، جهت معلوم کردن عنوان درس جدید سوال میکند: آیا کلمهٔ توحید را می‌دانید؟ پس از جوابهای آنها عنوان درس جدید را(کلمهٔ توحید)روی تخته می‌نویسد و درس را به صدای بلند آغاز میکند و شاگردان هم به تعقیب آن را تکرار می نمایند. سپس از چند شاگرد به نوبت (نوبت طوری باشد که لست شاگردان را در ذهن خود نگه میدارد تا شاگردان نگویند که نوبت من گذشته است) می‌خواهد درس را بخوانند و بعض کلمات درس را روی تخته می نویسد تا خوب ذهن نشین شوند. بعداً از شاگردان می پرسد: کی کلمهٔ توحید را ازیاد می خواند وقتی از سوی شاگردان مطمئن شد، خلاصه درس را ارایه میکند (لا اله إلا الله وحده لا شریك له، لهُ الملك و له الحمد و هو علی کل شيء قدیر) چند بار تکرار کند.	به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند.
٥ دقیقه	**ارزیابی:** شاگردان را ارزیابی میکند تا که مطمئن شود. ١. کلمهٔ توحید را از روی کتاب کی خوانده می‌تواند؟ ٢. کلمهٔ توحیدرا از حفظ، کی خوانده می‌تواند؟ **کار خانگی:** کلمهٔ تمجید را در کتابچه‌های خود بنویسند .	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند. کارخانگی را انجام میدهند

درس: پنجم، ششم، هفتم و هشتم

عنوان: آیة الکرسی

صفحات: ۹

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

1. آیة الکرسی را از روی کتاب خوانده بتوانند.
2. آیة **الکرسی** را از یاد خوانده بتوانند.
3. بفهمند که آیة **الکرسی** سردار آیات قرآنی است.
4. بفهمند که تلاوت این آیه راننده شیطان است.
5. بفهمند که خواندن این آیه بعد از نماز های فرض بسیار ثواب دارد.

دانش لازمی:

ترجمۀ آیة الکرسی: (معبودی برحقی بجز الله وجود ندارد واو زنده، پایدار است. او را نه پینکی فرامیگیرد و نه خوابی (و همواره بیدار است و سستی به او راه ندارد) . از آنِ او است آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است (و در ملک کائنات ، او را شریکی نیست) . کیست آن که در پیشگاه او سفارش کند مگر به اجازه او،می داند آنچه را که در پیش روی مردمان است و آنچه را که در پشت سر آنان است (و مطلع بر گذشته و حال و آینده ، و آگاه بر بود و نبود جهان است و اصلاً همه زمانها و مکانها در پیشگاه علم او یکسان است . مردمان) چیزی از علم او را احاطه نمی کنند جز آن مقداری را که وی بخواهد . (علم و دانش محدود دیگران ، پرتوی از علم بی پایان و بی کران او است) . فرماندهی و فرمانروائی او آسمانها و زمین را دربر گرفته است ، و نگاهداری آن دو (برای او گران نیست و) وی را درمانده نمی سازد و او بلندمرتبه و سترگ است).

پیغمبر اکرمﷺ فرمود: اگر انسان مومن این آیت را پس از هر نماز بخواند، میان او و جنت صرف مرگ حایل می مانند. بعضی علما بدین نظر ندکه (لا اله إلا هو الحی القیوم) اسم اعظم را نیز شامل میباشد .

شرح آیة الکرسی: بزرگ ترین آیه در قرآن کریم همین آیة **الکرسی** است در آغاز این آیه این سخن به اثبات رسیده است که سزاوار عبادت صرف ذات باری تعالی است و در لابلایی آیه برای این مدعی(سزاوار عبادت صرف ذات باری تعالی است)د لایل ذکر شده است، این آیه قرار ذیل ده جملۀ مستقل دارد (**اللّٰه لَا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الاهو**) این جمله الوهیت الله تعالی را بیان میکند. (**الْحَيُّ الْقَيُّوم**) یعنی الله همیشه زنده است و هیچ گاه موت بروی

نمی آید، قیوم است چون وجود و قیام تمام کاینات و موجودات به ذات او تعالی ارتباط دارد و همۀ مخلوقات و پدیده‌ها به او محتاج است.

(لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ) یعنی، هرگز او را پینکی و خواب نمی آید.

(لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ) اوراست آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است. یعنی مالک مطلق تمام کاینات است و تمام موجودات ملک او تعالی محسوب می شود.

(مَن ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ) کیست آنکه در پیشگاه او سفارش کند مگر به اجازۀ او یعنی هیچ کس بدون اجازه او حتی پیغمبر اکرمﷺ،سفارش کرده نمی تواند.

(يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ) یعنی میداند آنچه پیش روی مردمان و آنچه پشت سر آنها است ، یعنی ظاهر و باطن ماضی و مستقبل بندگانش را میداند و بر احوال تمام مخلوقات احاطه دارد.

(وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ) چیزی از علم او را احاطه نمی کنند مگر آن مقدار که او بخواهد یعنی به علم خداوند هیچ کس آگاهی ندارد مگر به همان قدری که خداوند برای کسی عطا کند.

(وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ) یعنی حکومت و قدرت (کرسی) آسمانها و زمین را دربر گرفته از بزرگی کرسی و عرش الله ﷻ صرف او تعالی آگاهی دارد وبس.

(وَلَا يَؤُودُهُ حِفْظُهُمَا) یعنی حفاظت آسمانها و زمین و آنچه در آنها ازمخلوقات مانند انسانها، فرشتگان و جنات و ... است، بر خداوند آسان بوده و او را مانده نمی کند.

(وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ) یعنی الله تعالی ذات بسیار عالی مرتبه و با عظمت است. ابن عباس رضی الله عنهما بدین نظر است که هدف از کرسی علم خداوند است و همین دیدگاه را امام طبری ترجیح داده است. و علمای لغت هم بدین باورند که کرسی به معنی علم میباشد، به همین خاطر علمارا (کراسی) میگویند چون ایشان شخصیتهای مورد اعتماد مردم میباشند.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
۵ دقیقه	معلم محترم بعد از سلام و احوال پرسی و فعالیتهای ابتدائی درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ۱. کلمۀ توحید را کی گفته می تواند؟ ۲. کلمات (یحی، ویمیت، بیده، الخیر) را کی می‌تواند هجا کند؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.
۲۵دقیقه	معلم محترم بعد از شنیدن جوابهای شاگردان جهت معلوم نمودن عنوان درس جدید چنین سوال میکند، آیا بزرگ ترین آیۀ قرآن کریم را می	در درس سهم فعال می گیرند.

۱۰دقیقه	شناسید؟ پس از شنیدن جواب شاگردان، عنوان درس جدید را روی تخته می نویسد. و بخشی که مربوط بدین درس می‌شود. آن را به آواز رسا می خواند و شاگردان به تعقیب او آنرا تکرار می نمایند، سپس درس را توسط چند تن از شاگردان تکرار می کند تا آیة **الکرسی** را خوب یاد بگیرند. معلم محترم در خلال درس، شاگردان کمزور و ضعیف صنف را می شناسد و در دلش پنهان می‌نماید و به آنها توجه جدی مبذول می دارد تا آنها هم موفق باشند.	به خلاصۀ درس گوش فرا میدهند.
۵ دقیقه	**خلاصۀدرس را چنین ارایه مینماید:** فضائل و ثواب خواندن آیة **الکرسی** را بیان می نماید، و بدین ترتیب درس را ارزیابی می کند: ۱. بخشی مربوط به درس امروزی از آیة **الکرسی** را کی می‌تواند بخواند؟ ۲. کلمات ذیل را کی می‌تواند هجا کند؟ (الحی، القیوم، سِنَةٌ، نوم، یشفع) ۳. کلمات مذکورۀ فوق راکی می تواند روی تخته بنویسد؟	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
	کارخانگی: به شاگردان وظیفۀ داده می‌شود که بخش (آیة **الکرسی**) شامل درس را حفظ نمایند.	کارخانگی را انجام میدهند

درس: نهم

عنوان: توحید

صفحه: ۱۷

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید

۱. درس را خوب خوانده بتوانند.

۲. معنی و مقصد توحید را بدانند.

۳. بفهمند که الله یکتا بوده و هیچ شریکی ندارد.

٤. بفهمند که دانستن (علم غیب) مخصوص الله است.

۵. به توحید (یکتا پرستی الله تعالی) عقیده و باورمند شوند.

معنی برخی کلمات:

- توحید: یکتائی (یکتا پرستی).
- عبادت: تذلل و عاجزی در پرستش
- عیب: نقص، بیماری، ناپسند.
- مثال: مانند، مثل زدن، مثال آوردن.
- غیب: پنهان، ناپیدا، آنچه از نظر پوشیده باشد.
- مخلوقات: آفریده ها و موجودات.

دانش لازمی:

توحید: توحید ازباب تفعیل به یکتائی و یکتا دانستن چیزی حکم کردن را گویند، و در اصطلاح عقاید بدین معنی است که انسان باور داشته باشد که صرف الله تعالی لایق عبادت بوده، وهم چنین آفریننده کاینات است و در آن تصرف و تدبیر میکند. در نامها و صفاتش هیچ شریک ندارد، چون الله تعالی ذات واجب الوجود بوده و دیگر تمام پدیده ها در ذات خود ممکن الوجود بوده ودر وجود خود به کمک الله تعالی نیاز مند اند.

توحید نخستین دعوت تمام پیامبران الهی بوده است طوری که قرآن کریم چنین میگوید: **(وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلاَّ نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلاَّ أَنَا فَاعْبُدُونِ)** الانبیاء (۲۵).

ترجمه: ما پیش از تو هیچ پیغمبری را نفرستادیم مگر اینکه به او وحی کردیم که معبودی جزمن نیست، پس صرف مرا پرستش کنید.

خداوند در ذات خود واحد است، لیکن نه از طریق عدد (شمارش) یعنی نه بدین معنی که از او پیش عددی باشد و یا پس از آن عددی وجود دارد، بلکه واحد بودن الله تعالی بدین گونه است که در نامها و صفاتش هیچ شریک و هچ همسانی ندارد، واحد است که به هیچ کس محتاج نیست و تمام کاینات محتاج و مربوط او است.

اگر انسان در نظم کاینات فکر و تدبر کند، برایش ثابت می شود که بدون شک مخلوقات آفریننده ای دارند.

خداوند ﷻ یکتاست چون اگر بیشتر از یکتا میبود، نظام کاینات درهم و برهم می شد، طوریکه خداوند می فرماید: **(لَو كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلاَّ اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ)** الأنباء (۲۲)

یعنی اگر در آسمان و زمین سوای خداوند معبودان دیگری می بود، نظام هردو فاسد میشد (به هم می خورد).

از طرف دیگر اگر در آسمان و زمین دو خدا می بود، اختلاف درمیان آن دو امر طبیعی بود، چون یکی می خواست کار معینی انجام شود و دیگری مانع می شد که در نتیجه یکی غالب و دیگری مغلوب می‌گردید که مغلوب شدن خود نشانه حدوث است.

ویا هر دو کار طبق خواست آنها عملی میشد که این امر از یک طرف جمع میان دوشئ متضاداست که ناممکن است وا زسوی دیگر عجز آنها را ثابت می سازد چون یک کار را هر دو انجام میدهند پس چنین معلوم شد که صرف الله تعالی خالق تمام جهان و کاینات بوده و با صفات کمال متصف بوده و از تمام عیب و نقص پاک میباشد.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
۵ دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی و بررسی کار خانگی درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ۱. آیت الکرسی را کی از روی کتاب خوانده می تواند؟ ۲. آیت الکرسی را از حفظ کی خوانده می تواند؟ ۳. کلمات (القیوم – لا تأخذ ه – یحیطون – ولایؤد ه – وسع کرسیه) راکی میتواند هجا نماید؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.
۲۵ دقیقه	معلم محترم بعد از شنیدن جوابهای شاگردان، در بارۀ عنوان درس جدید چنین سوال میکند: - آیا توحید را میشناسید؟ بعد از شنیدن جوابهای شاگردان، عنوان درس جدید را (توحید) روی تخته می نویسد و از شاگردان می خواهد که درس را به آهستگی مطالعه نمایند، و خود کلمات مشکل درس را مانند (غیب، مخصوص، مثال، توحید، شرک)	در درس سهم فعال می گیرند.

۱۰ دقیقه	روی تخته می نویسد و به شاگردان ترجمه میکند. سپس توسط چند تن درس را میخواند و اشتباهاتشان را اصلاح می کند و بعداً خلاصهٔ درس را ارایه می نماید. توحید یکتا پرستی الله را گویند و خداوند در ذات و صفات خود هیچ شریک و مانند ندارد از هر قسم عیب پاک است ما باید صفات خداوند رابرای مخلوقات ثابت نکنیم، و بجز خداوند کس دیگری را عالم الغیب ندانیم. الله تعالی علم برخی اشیاء غیب را به پیغمبران داده است ولیکن آن را علم غیب نمی گویند بلکه آن را(نبأ) یا خبر غیب میگویند چون وقتی خبر داده شد، دیگر غیب باقی نمی ماند.	به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند. شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
۵دقیقه	**ارزیابی:** ۱. توحید چه معنی دارد؟ ۲. علم غیب خاصهٔ کیست؟ ۳. آیا پیغمبران علیهم السلام علم غیب را می دانند؟ **کارخانگی:** این درس را در کتابچه های خود بنویسند.	کارخانگی را انجام میدهند

درس: دهم و یازدهم

عنوان: شرک

صفحه: ۲۱

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید

١. درس را درست خوانده بتوانند.
٢. کلمات مشکل درس را بدانند.
٣. شرک را بشناسند.
٤. اقسام شرک را بشناسند.
٥. بفهمند که هر کی به شرک از دنیا برود، بخشیده نخواهد شد.
٦. عقیده داشته باشند که شرک بزرگترین ظلم است.

معنی برخی کلمات:

- تعظیم: احترام وارج گذاری
- صفات: ویژگیها، خصوصیات

دانش لازمی:

شرک: شرک در لغت حصه و سهم راگویند، و در اصطلاح در ذات و صفات، حاکمیت و عبادت الله تعالی دیگری را حصه دار دانستن، شرک میگویند.

شرک دو قسم است: شرک اکبر و شرک اصغر.

شرک اکبر: انسان را از دایرۀ ایمان خارج کرده تمام اعمال نیک او را باطل میگرداند و اگر درحال شرک از دنیا برود همیشه در دوزخ می ماند. وشرک اکبر بر چهار گونه است:

١. شرک در دعا و طلب
٢. شرک در نیت و قصد
٣. شرک در اطاعت و عبادت
٤. شرک در محبت

شرک اصغر: شرک اصغر آن گناه است که در نتیجهٔ تشدید و تهدید و زجر از جانب پیامبر اکرمﷺ بدین نام مسمی شده است. انسان را از ایمان خارج نمی کند.

صرف گناهانی را به شرک اصغر یاد کرده می توانیم که شارع (الله و رسول) آن را به این نام یاد کرده باشند شرک اصغر هم به دو قسم است.

ظاهری : آنچه در قالب الفاظ و افعال باشد، در اقوال مانند قسم خوردن به غیر الله؛ پیغمبرﷺ فرموده: (من حلف بغیر الله فقد کفر و اشرک) ودر افعال مانند کسیکه جهت تداوی مرض به چیزی توسل می جوید که هیچ گاهی دفع کنندهٔ مرض نیست. طوریکه پیغمبر اکرم ﷺ فرموده: (**مَنْ عَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ**).

منظور از تمیمه تعویذهای است که در آن از کلمات شرکی استفاده شده باشد و یا آن مهره های زمان جاهلیت است که در گردن حیوانات و اطفال آویزان می کردند.

قابل ذکر است شرک طوری که الله تعالی در قرآن کریم می فرماید: (**إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ**) بزرگترین ظلم است و برای مشرک بخشش نیست طوری که خداوند میگوید: (إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَاءُ) النساء:۴۸ ترجمه: خداوند نمی بخشد اینکه به او شریک آورده شود و ماسوای شرک گناهان دیگر را برای هر کی بخواهد می بخشد.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم پس از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ۱. معنی توحید را کی می تواند بگوید؟ ۲. علم غیب خاصهٔ کیست؟ ۳. پیغمبران چقدر به غیب علم دارند؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.
۲۵دقیقه	بعد از شنیدن جوا بهاراجع به عنوان درس جدید از شاگردان این گونه می پرسد، شرک چگونه گناهی است؟ بعداً عنوان درس جدید (شرک) را روی تخته می نویسد و شاگردان را مؤظف می کند تا درس را خود شان بخوانند و خود جملات درس راروی تخته می نویسد و سپس از چندتن آنها می خواهد که درس را به آواز بلند بخوانند و اشتباهاتشان را اصلاح میکند.	در درس سهم فعال می گیرند.
۱۰دقیقه	بعداً چند جمله مانند:(عبادت، مشرک، جنت) را توسط چندتن از شاگردان جهت تصحیح املا ایشان می نویسد.	

۵ دقیقه	باز شاگردان را به پنج بخش تقسیم میکند و برای هرگروپ یک یک جمله میدهد تادرموردآن بحث و تحقیق نمایند و بعداً خلاصه درس را چنین ارایه می نماید: شرک آنست که در عبادت الله تعالی کسی را به او برابر بگردانی، شرک گناه بزرگ است، علاوۀ ازشرک دیگر تمام گناهان قابل بخشش است. مشرک وارد جنت شده نمی تواند: (إن الله لا یغفر أن شرک به ویغفر ما دونک ذلک) خداوند در ذات، اسما و صفاتش شریک ندارد. **ارزیابی:** ۱. شرک چه راگویند؟ ۲. شرک چگونه است؟ ۳. مشرک بخشیده می شود یا خیر؟ ٤. آیا درآخرت مشرک وارد جنت می شود؟ ٥. آیا مافوق اسباب از مخلوق چیزی را خواستن درست است؟ ٦. شرک در صفات الله تعالی چه معنی دارد؟. **کارخانگی:** شاگردان درس را در کتابچه‌های خود بنویسند.	به خلاصۀ درس گوش فرا میدهند. شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند. کارخانگی را انجام میدهند

درس: دوازدهم

عنوان: کفر

صفحه: ۲۳

وقت: یک ساعت درسی

اهداف درس: شاگردان باید:

١. درس را درست خوانده بتواند.
٢. کفر را بشناسند.
٣. از الفاظ کفری خود داری کنند.
٤. کفر برایشان طور سنگین باشد مثلی که خود را در آتش می اندازند.
٥. بفهمند که جنت به کافر حرام است.
٦. درک کنند کسی که با کفر از دنیا برود، دائماً در آتش دوزخ می‌ماند.

معنی بعضی کلمات

- کفر: نه پذیرفتن، و انکار کردن.
- انکار: امتناع و عدم پذیرش چیزی.
- جایزنیست: روا ودرست نیست.
- تمسخر: مسخره کردن وریشخند نمودن.

دانش لازمی:

کفر: در لغت پنهان[1] کردن را گویند، در اصطلاح عقاید کفر ضد ایمان است. و کفر به دو گونه است. کفر اکبر و کفر اصغر.

کفر اکبر ضد ایمان بوده و برپنج گونه است.

- کفر تکذیب (دروغ شمرن حق).
- کفر تکبر یا بزرگ نمائی.
- کفر اعراض یا روی برتافتن ازحق
- کفر شک و تردید.
- کفر حجود یا انکار آگاهانه.

١. کفر اصغر یاخورد: گناهی است که الله و رسول اکرمﷺ بخاطر سرزنش، تهدید و تشدید آن را کفر خوانده اندو در حقیقت کفر ضد ایمان نیست. و لیکن ایمان (نورا نیت) را ضعیف می سازد و اگر مرتکب آن توبه نکند محول به مشیت الهی است، اگرخواسته باشد می بخشد و اگر خواسته باشد او را عذاب میکند.

---

[1] کفر به معنی پنهان کردن است به همین خاطر دهقان را کافر گویند زیرا دهقان دانه کشت را در زمین پنهان میکند، و کافر هم دین حق را پنهان میکند.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
۵ دقیقه	معلم محترم بعد از سلام و احوال پرسی، تنظیم صنف، حاضری، بررسی نظافت، بابسیار چهرهٔ بشاش و خندان درس گذشته راچنین ارزیابی میکند. ۱. کی می تواند برای شرک مثال بزند؟ ۲. شریک ساختن مخلوق درصفات الله چه معنی دارد؟ ۳. آیا مشرک بخشیده می شود یا خیر؟ ٤. کی می‌تواند بگوید که شرک چه را گویند؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.
۲۵ دقیقه	بعد ازین جهت مشخص ساختن عنوان درس جدید از شاگردان دربارهٔ آن سوال میکند آیا کفررا میشناسید؟	در درس سهم فعال می‌گیرند.
۱۰ دقیقه	بعد از شنیدن جوابهای شاگردان، عنوان درس جدید (کفر)را روی تخته می‌نویسد، و آغاز به تشریح درس می‌نماید، و به آواز بلند درس را می خواند و از شاگردان میخواهد که درس را به تعقیب وی تکرار کنند. کلمات	به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند.
۵ دقیقه	مشکل را روی تخته می نویسد و معنی میکند و بعداً از چند شاگردان میخواهد تا دربرابر صنف درس را تکرار نمایند و از آنها لغات مشکل درس را می پرسد. سپس شاگردان رابه گروپهای مختلف تقسیم میکند و به هر گروپ وظیفه میدهد تا جهت درک درست مفهوم کفر درمیان خود به بحث و گفتگو بپردازند. برای شاگردان وقت میدهد تا از معلم محترم سوال کنند و معلم باپیشانی باز به سوالات شان پاسخ میگوید. و هم چنان خلاصهٔ درس را برایشان چنین ارایه میکند: کفر به معنی انکاراست و از اشیای مومن به انکارورزیدن را کفر میگویند، مسلمان را نباید کافر بگوییم، مسلمان نباید الفاظ کفری را به زبانش بگیرد. **ارزیابی:** ۱. کفر چه را میگویند. ۲. آیا برای مسلمان درست است مسلمان را کافر بگوید؟ ۳. کفر در لغت به چه معنی آمده است؟. **کارخانگی:** به شاگردان وظیفه میدهد تا درس در کتابچه‌های خود بنوسیند.	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند. کارخانگی را انجام میدهند

درس: سیزدهم و چهاردهم

عنوان: استنجاء

صفحه: ۲۷

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

۱. درس را از روی کتاب خوانده بتوانند.
۲. استنجاء را بشناسند.
۳. بفهمند که اسنجاء چه حکم دارد.
٤. استنجا کرده بتوانند.
٥. بفهمند که بکدام دست استنجاء می شود.

دانش لازمی:

استنجا: پاک کردن شرمگاه(پس وپیش) را میگویند، با آب باشد یا چیز دیگری مانند: (کاغذ تشناب، سنگ، کلوخ) لیکن با آب استنجا کردن بهتر است چون باعث نظافت بیشتر میگردد، و بهترین طریقه این است که اول باسنگ، کلوخ یا کاغذ تشناب خود را پاک کند و بعد با آب استنجا نماید.

طوریکه خداوند ﷻ میگوید: **(فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُواْ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ)** و در آن جا افرادی هستند که دوست دارند خوب پاک شوند و خداوند هم پاکیزه‌گان را دوست دارد. هدف کسانی است که با کلوخ و آب هردو استنجا میکنند. گفته می‌شود هنگامی که این آیه نازل شد پیغمبر اکرم ﷺ گفت: ای اهل قباء خداوند شما را توصیف کرده است، شما در وقت قضای حاجت چه کار میکنید، (یعنی چگونه استنجا میکنید) آنها گفتند: مایان نخست باسنگ و بعدا با آب استنجا میکنیم.

استنجا به هر آن چیز سخت که پاک کننده و دور کننده پلیدی باشد و ضرر رسان نباشد مانند: شیشه، خشت پخته، استخوان، و سرگین وچیز محترم مانند: کاغذ، و هر آن چه که حق دیگری نباشد، درست است.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
۵ دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیت های مقدماتی درس گذشته را بدین گونه ارزیابی میکند: ۱. کی گفته می‌تواند که کفر چه را میگویند؟ ۲. آیا مسلمان را کافر گفتن درست است؟ ۳. معنی کفر را در لغت کی می‌تواند بگوید. بعد از شنیدن جوابها، راجع به عنوان درس جدید از شاگردان سوال میکند:	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند. در درس سهم فعال می گیرند.
۲۵ دقیقه	استنجا باید به کدام دست صورت گیرد؟	
۱۰ دقیقه	معلم محترم بعد از شنیدن جوابها عنوان درس جدید (استنجا) را روی تخته می‌نویسد و از شاگردان می‌خواهد که درس را به آهستگی بخوانند. و خود جملات مهم درس را نیز روی تخته می نویسد، و سپس درس را به شاگردان می خواند و برای آنها فرصت میدهد تا در مورد درس از معلم سوال کنند؛	به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند.
۵ دقیقه	و معلم هم با پیشانی گشاده جواب میدهد، هیچ سوال کننده ای را غبی تصور نمیکند و هیچ کس را نمی گوید که سوال شما مناسب نیست، چون این گونه برخورد شاگرد را بی جرأت میسازد و باید شاگرد ان روحیه و جرأت داده شوند. و در ادامه خلاصه درس را بدین گونه بیان میکند: استنجا پاک کردن شرمگاه را میگویند، برابر است که با مسح کردن باشد یا با شستن، استنجا به کلوخ و سنگ، کاغذ تشناب درست است و لیکن به آب بهتر است، استنجاء باید بدست چپ صورت گیرد، و در صورتیکه پلیدی از مخرجش تجاوز کرده باشد، شستن آن با آب واجب میباشد. و نیز به طعام، کاغذ نوشتاری و سرگین و .. درست نیست. **ارزیابی درس:** ۱. استنجا را تعریف کنید. ۲. در چه حالتی به آب استنجا کردن واجب میگردد؟ ۳. به کدام چیزها استنجا درست است؟ ۴. به کدام اشیاء استنجا درست نیست؟ **کارخانگی:** شاگردان باید درس را در کتابچه های خود بنویسند.	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند. کارخانگی را انجام میدهند

درس: پانزدهم

عنوان: فرایض وضو

صفحه: ۳۱

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

١. درس را از روی کتاب درست خوانده بتوانند.

٢. فرایض وضورا بفهمند وبه آن ارزش قایل شوند.

٣. بفهمند که اگر در وضو به اندازه سر سوزن جای خشک بماند نمازش نمی شود.

٤. عملا وضو گرفته بتوانند.

دانش لازمی:

چهار چیز در وضو فرض است

١. شستن روی (چهره) از پیشانی تا زیر زنخ (زقن) و از یک نرمۀ گوش تا نرمۀ گوش دیگر.

٢. شستن هردو دست تابندها.

٣. مسح چهارم حصۀ سر.

٤. شستن هردو پا تا بجلکها.

دلیل فرضیت و مشروعیت وضو این آیۀ مبارکه قرآن کریم است (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ فاغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَينِ)

ترجمه: (ای مؤمنان ! هنگامی که برای نماز بپاخاستید (و وضو نداشتید) ، چهره ها و دستهای خود را همراه با آرنجها بشوئید ، و سرهای خود (قسمتی از آنها) را مسح کنید ، و پاهای خود را همراه با بجلکها بشوئید)

پیغمبر اکرم ﷺ فرمود : (لا صلوة لمن لا وضوء له) یعنی نماز نیست برای کسیکه وضو ندارد همین طور از حضرت ابوهریره روایت است که پیغمبر اسلامﷺ فرمود: امت من در روز قیامت دستها، پاها و پیشانی هایشان(اعضای وضو) درخشان میباشد، پس هر کی میخواهد که درخشندگی اعضای بدنش افزایش یابد، باید اعضای وضو را (از قدر فرض) بیشتر بشوید. وهم چنین از حضرت ابوهریره روایت است که فرمود: (سمعت خلیلی یقول(تبلغ الحلية من المؤمن حيث يبلغ الوضوء) یعنی در روز قیامت زیورات مومن تاجایی می رسد که آب وضو رسیده باشد. از حضرت عثمان ﷺ روایت است که رسول اکرمﷺ فرمود: (**مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ خَرَجَتْ خَطَايَاهُ مِنْ جَسَدِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِهِ**) .

یعنی: هرکی وضو بگیرد و به طریقه خوب وضو بگیرد گناهانش از بدنش می ریزد، حتی از زیر ناخن هایش.

در مورد مسح سر از حضرت مغیره بن شعبه روایت است که پیغمبرﷺ به خرابه ای قومی آمدند و قضای حاجت نمودند و سپس وضو گرفته چهارم حصۀ سرشان را مسح کردند.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
۵ دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را بدین ترتیب ارزیـابی میکند: ۱. استنجا را کی می تواند تعریف کند؟ ۲. کی می تواند بگوید که استنجا در کدام وقت به آب واجب میشود؟ ۳. کی می تواند بگوید که استنجا به کدام چیزها درست نیست؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند. در درس سهم فعـال می گیرند.
۲۵دقیقه	بعد از شنیدن جوابهای شاگردان در بـاره عنـوان درس جدیـد سـوال میکنـد وبعد از جوابات عنوان درس جدید را (فرایض وضو) روی تخته می نویسـد و به صدای بلند درس را می‌خوانـد و شـاگردان بـه تعقیـبش درس را تکـرار میکنند سپس به صورت انفرادی درس را توسط شاگردان می‌خواند و بطـور انفرادی از آنها می‌خواهد که کلمات درس را روی تخته بنویسند تا املا شان درست شود.	بــه خلاصــۀ درس گوش فرا میدهند.
۱۰دقیقه	برای شاگردان فرصت می دهد تـا از یکـدیگر دربـاره درس سـوال کننـد، و بعداً خلاصۀ درس چنین ارایه میدهد: فرایض وضو چهار است: شستن روی، شستن هردو دست تـا بنـدها، چهـارم حصه سر را مسح کردن، هـردو پاهـا را تـا بجلـك شسـتن، اگریکـی از یـن فرایض ویا به مقدار سر سوزن در اعضای وضو جای خشك بماند نماز انسان نمی شود.	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
۵ دقیقه	**ارزیابی درس:** ۱. کی می تواند عملا وضو نماید؟ ۲. فرایض وضو چند تا و کدامها اند؟ ۳. اندازه شستن روی چقدر است؟ ٤. مقدار فرضیت مسح سر را بیان کنید و دلیل فرضیت آن را بگوئید. **کارخانگی:** شاگردان باید درس را درکتابچه های خود بنویسند.	کارخانگی را انجام میدهند

درس: شانزدهم و هفدهم

عنوان: آب وضو

صفحه: ۳۳

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

۱. درس را درست خوانده بتوانند.

۲. آب پاک و نا پاک را بشناسند.

۳. بفهمند که به کدام آب وضو گرفتن درست است.

٤. اقسام آب پاک را از یادگفته بتوانند.

۵. بفهمند که به کدام آب وضو گرفتن درست نیست.

دانش لازمی:

آب وضو: دربارهٔ آب خداوند جل جلاله می فرماید: **(وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاء مَاء طَهُورًا)** یعنی ما از آسمان آب پاک نازل کردیم. کلمهٔ (طهور) به این معنی است که خود پاک باشد و برای دیگر اشیاء نیز پاک کننده باشد. در جایی میگوید: **(أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاء مَاء فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الأَرْضِ).**

ترجمه: آیا ندیدی خداوند از آسمان آب نازل کرد سپس آن را در زمین وارد کرده پس به شکل چشمه سارها، کاریزها، دریاها جاری میکند.

هدف آنست که تمام آبها از آسمان نازل می شود.

نبی اکرم ﷺ در مورد آب میگوید: (الماء طهور لاینجسه شیء) آب پاک است هیچ چیزی آنرا پلید نمی کند، منظور آنست که تا وقتی نجاست یکی از صفات آب (مزه، رنگ و بوی) را تغیر ندهد، آب پاک میباشد.

و اگر توسطه چیز پاک یکی از صفات فوق تغییر یابد، مانند آب سیل، آب صابون، زعفران و آب برف و آب اشنان، با آن آب وضو گرفتن درست است و در صورتیکه دو صفت آب را تغیر داده باشد، قول صحیح آنست که بازهم وضو به آن جایز است.

واگر با افتیدن برگ درختان در داخل آب هر سه صفت فوق آب تغییر بخورد طوری که در موسم خزان اتفاق می‌افتد به آن وضو درست است. آب مطلق بودن خود را وقتی از دست میدهد که صفت رقت و یا سیلان آن از بین برود، درین صورت چیزی خلط شده با آب اگر پاک بوده و آب غالب باشد و ضو برآن روا است واگر شی خلط شده غالب باشد وضو به آن درست نیست . واگر شیر همراه آب خلط شود پس اگر رنگ و مزه شیر

غالب باشد وضو درست نیست واگر غالب نباشد درست است. چیز آمیخته شده با آب اگر رنگش مخالف آب باشد، غلبهٔ رنگ معتبر است و اگر رنگش مخالف نباشد غلبه مزه معتبردانسته میشود ، اگردر هردو مخالفت نداشته باشد درین صورت غلبهٔ اجزای شئ خلط شده معتبر میباشد.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
۵ دقیقه	معلم محترم بعد از فعالتهای مقدماتی، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند. ١. فرایض وضو را کی گفته می تواند؟ ٢. اندازه شستن روی چقدر است؟ ٣. کی گفته می تواند که چه مقدار مسح سر فرض است؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.
	بعد از جوابهای شاگردان جهت نوشتن درس جدید در بارهٔ عنوان آن چنین سوال میکند: وضو به کدام آبها درست است؟	در درس سهم فعال می گیرند.
۲۵ دقیقه ۱۰ دقیقه ۵ دقیقه	عنوان درس جدید را (آب وضو) روی تخته می نویسد و به شاگردان وظیفه میدهد تا درس را آهسته بخوانند و خود کلمات درس را روی تخته می نویسد یک یک از شاگردان را میخواهد تا درس نوشته شده روی تخته را بخوانند و خود کمکشان می نماید. سپس برای شاگردان وقت میدهد تا در باره درس از یکدیگر سوال کنند. و خود جوابها را یاد داشت میکنند و در آخر نتیجه را اعلان می نماید و جوابهای درست ارایه میدهد. و خلاصه درس را چنین بیان میکند به آبهای ذیل وضو و طهارت صورت میگیرد. ١. آب باران ٢. آب چشمه ها و جویها ٣. آب چاها ٤. آب رود خانه ها ٥. آب برف و ژاله ٦. آب حوض های کلان به آبهای ذیل وضو درست نیست. ١. آب میوه ها ٢. آب شوربا ٣. آب درخت و برگ درخت	به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند. شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
	کارخانگی: شاگردان باید درس را درکتابچه های خود بنویسند.	کارخانگی را انجام میدهند

درس: هجدهم
عنوان: نواقض وضو (شکنندهای وضو)

صفحه: ۳۷

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

۱. شکنندهای وضورا بشناسند.
۲. بفهمند که بدون وضو نماز درست نمی شود.
۳. بفهمند که همیشه با وضو بودن ثواب دارد.
٤. شکننده های وضو را بیان کرده بتوانند.

معنی برخی کلمات درس

- نواقض: شکنندها
- استفراغ: قی کردن
- بیهوشی: بیهوش شدن

دانش لازمی:

۱. ازدو راه (پس و پیش) چیزی خارج شود مانند: قضاء حاجت خورد و کلان، باد، مذی، ودی و منی این هارا اشیای معتاد میگویند. و به چیزهای غیر معتاد نیز وضو میشکند مانند خارج شدن کرم، سنگ ریزه، خون، با خارج شدن این چیزها برابر است کم باشد یا زیاد وضو میشکند، طوریکه خداوند می فرماید: **(أَو جَاء أَحَدٌ مِّنكُم مِّن الْغَآئِطِ)** یعنی یا یکی از شما از قضای حاجت بیاید.

پیغمبر اکرمﷺ میفرماید: خداوند نماز یکی از شما را وقتی که بی وضو شود قبول نمیکند تا اینکه وضو بگیرد، فردی از منطقه حضرموت ازابوهریره پرسید (:(مَا الحَدَثُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ فُسَاءٌ أَوْ ضُرَاطٌ) . ابوهریره گفت: باد صدا دار یا بی صدا را حدث میگویند.

۲. بر علاوه از دو راه از جای دیگری بدن انسان خون، چرک و زرد آب بیرون شود بدین شرط که از جای خود حرکت کند و به جای پاک برسد.
۳. قی یا استفراغ به پری دهن، هدف از پری دهن آنست که بدون تکلف کنترولش مشکل باشد.

٤. خواب، برابر است که به پشت باشد، تکیه زده باشد و یا به چیزی طوری استناد کرده باشدکه اگر از وی دور کرده شود بیافتد، در خواب چون حواس انسان از کارمی فتد بدین خاطر وضو میشکند.اگر در حال چهار زانو خوابیده باشد، وضو اش نمی شکند.

٥. بیهوشی و دیوانگی: چون درین صورت عقل زایل می شود و انسان نمی فهمد، وضو اش میشکند، بلکه این از خواب سخت تر است.

٦. قهقهه: با خندهٔ قهقهه وضو میشکند و قهقهه آنست که شخص پهلوی انسان صدا را بشنود البته، این مسئله برای افراد بالغ است و برای افراد نا بالغ نیست. قهقهه یا خندیدن به صدای بلند خواه عمداً باشد یا سهوا در هردو حالت ناقض وضو میباشد چون این عمل خلاف آداب نماز واستاد شدن در پیشگاه الله تعالی است بناء زجراً و عقوبتا وضو میشکند، و وضوء بچه های نابالغ نمی‌شکند زیرا آنها اهل زجر و عقوبت نیستند.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
۵ دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را بدین ترتیب ارزیابی میکند: ۱. کی می‌تواند بگوید که وضو به کدام آبها درست است؟ ۲. کی می‌تواند بگوید که به کدام آبها وضو درست نیست؟ ۳. آیا با آب میوه‌ها و شوربا وضو درست است؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند. در درس سهم فعال می گیرند.
۲۵ دقیقه ۱۰ دقیقه ۵ دقیقه	بعد از جوابهای شاگردان جهت مشخص ساختن عنوان درس جدید از شاگردان بدین ترتیب سوال میکند: آیا میدانید که به چه چیزها وضو میشکند؟ سپس عنوان درس جدید (شکنندهای وضو) را روی تخته می نویسد و درس را آغاز می نماید و به صدای بلند درس را میخواند و شاگردان هم به تعقیب آن تکرار می کنند، و چند تن از شاگردان را به نزد تخته می خواهد تا شاگردان دیگر از آنها سوال کنند و در ارایهٔ جوابات به آنها کمک میکند. خلاصه درس را چنین ارایه میکند نزد حضرت امام ابوحنیفه نواقض وضو هفت چیز است. ۱. از دو راه شرمگاه یا از یکی آنها چیزی خارج شود. ۲. از بدن خون، زرد آب، چرك و .... خارج شود. ۳. به دهن پر قی کردن.	بـه خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند. شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.

کارخانگی را انجام میدهند	٤. به پشت یاتکیه زده خوابیدن ٥. بیهوشی ٦. دیوانگی ٧. قهقهه در نماز **ارزیابی درس:** ١. آیا با جاری شدن خون از زخم وضو میشکند؟ ٢. در کدام صورت خون دندان ناقض وضو میباشد؟ ٣. چهار زانو خوابیدن ناقض وضو است؟ ٤. قهقهه کدام نوع خنده راگویند؟ **کارخانگی:** شاگردان باید درس را درکتابچه های خود بنویسند.	

درس: نوزدهم

عنوان: اوقات نمازهای پنجگانه

صفحه: ۳۹

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

۱. درس را از روی کتاب درست خوانده بتوانند.

۲. اوقات نمازها را بشناسند.

۳. اوقات مکروه را بفهمند.

٤. حالت استوا و زوال را بفهمند و آن را بیان کنند.

٥. بفهمند که نماز بدون وقت درست نیست.

معنی برخی کلمات:

زوال: وقتی است که بعد از دوازده بجه آفتاب اندکی از وسط آسمان بطرف غروب تمایل پیدا میکند.

شفق: سرخی

استوأ: وقتی است که آفتاب دروسط آسمان قرارگیرد و به هیچ طرف میلان نداشته باشد.

صبح صادق: صبح راست.

دانش لازمی:

اوقات نمازهای پنجگانه

۱. **وقت نماز صبح**: از طلوع صبح صادق تا طلوع آفتاب. وصبح صادق روشنی است که در کناره آسمان دیده می شود.

۲. **وقت نماز ظهر:** بعد از زوال شروع و تا وقتی که سایه هر چیز (علاوه از سایهٔ اصلی اش) دو برابر شود ادامه میآبد. جمهور فقهاء بدین نظر اند وقت نماز ظهر: تاوقتی است که سایهٔ هرچیز یک برابر شود.

۳- وقت نماز عصر: از انتهای وقت نماز ظهر آغاز و تا پیشتر از غروب آفتاب ادامه می یابد طوری که در حدیث آمده است **(مَن أَدْرَكَ مِنْ الصُّبْحِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الصُّبْحَ وَمَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنْ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الْعَصْرَ)** یعنی هر کی یک رکعت نماز صبح را قبل از طلوع آفتاب دریافت، تمام نماز صبح را دریافته است و هر کی یک رکعت از نماز عصر را قبل از غروب آفتاب دریافت، تمام نماز عصر را دریافته است.

اکثر فقهاء بدین باورند که در حال زردی آفتاب نماز عصر مکروه است و درین بارهٔ حدیث پیغمبر اکرمﷺ است (**تلك صلوة المنافق**) آن نماز منافق است. و میگوید. (**وقت العصر ما لم تصفر الشمس**) نماز عصر تا وقتی است که آفتاب زرد نشده باشد.

۳. **وقت نماز شام:** به اتفاق فقهاء وقت نماز مغرب از غروب آفتاب آغاز می شود و نزد جمهور فقهاء (احناف، حنابله، وقول قدیم امام شافعی) تا غروب شفق ادامه میآبد. پیغمبر اکرمﷺ فرمود: (**وقت المغرب مالم یغب الشفق**) یعنی وقت مغرب تا غروب شفق میباشد.

شفق نزد صاحبین، حنابله و شوافع عبارت از همان سرخی است، طوریکه از ابن عمر روایت شده است (**الشفق الحمرة**) و فتوی هم به همین قول است. و نزد امام ابوحنیفه شفق عبارت از سفیدی است که در افق استمرار می یابد و معمولاً بعد از سرخی باقی میماند و بعد از آن سیاهی پدیدار میگردد. فاصله میان هردو، سه درجه بوده و مقدار هر درجه چهار دقیقه میباشد. دلیلش حدیث ذیل است (**و آخر وقت المغرب إذا اسود الشفق**).

٤. وقت نماز خفتن: طبق قول مفتی به از غروب شفق آغاز شده و تا قبل از طلوع صبح صادق ادامه می یابد.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
۵ دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ١. سه چیز از شکنندهٔ های وضو را کی می‌تواند بیان کند؟ ۲. باقی چهار شکنندهٔ دیگررا کی بیان میکند؟ ۳. کدام نوع خواب ناقض وضو میباشد؟ ٤. آیا چهار زانو نشستن ناقض وضو است یا نه؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند. در درس سهم فعال می گیرند.
۲۵ دقیقه ۱۰ دقیقه	بعد از جوابات شاگردان راجع به عنوان درس جدید از آنها سوال میکند : وقت برای نماز چه حکم دارد؟ بعد از آن عنوان درس جدید(اوقات نمازهای پنجگانه) را روی تخته می نویسد و درس را به آواز بلند می خواند و یک یک شمارهٔ درس را توسط شاگردان می خواند تا همگی بتوانند درس را از روی کتاب بخوانند.	به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند.
۵ دقیقه	بعداً شاگردان را به پنج گروپ تقسیم میکند تاهر گروپ در میان خود در بارهٔ اوقات نمازهای پنجگانه بحث وگفتگو کنند و در آخر خلاصهٔ درس را بدین ترتیب برایشان بیان میکند: نمازظهر از بعد از زوال آغاز شده تا اینکه سایهٔ هر چیز علاوه از سایهٔ اصلی	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.

	اش دو برابر شود ادامه می یابد، وقت نماز عصر بعد از وقت ظهر آغاز شـده تا غروب آفتاب ادامه می یابد وقت نماز مغرب از غروب آفتـاب آغـاز و تـا غروب شفق ادامه می یابد ووقت نماز خفـتن از غـروب شـفق آغـاز شـده تـا صبح صادق ادامه می یابد. **ارزیابی درس:** ١. زوال کدام وقت را گویند؟ ٢. استوأ را تعریف نمایید. ٣. صبح صادق چه رامیگویند؟ ٤. چگونه شفق غروب میکند؟ **کارخانگی:** شاگردان باید درس را درکتابچه های خود بنویسند.	کارخانگی را انجام میدهند

درس: بیستم

عنوان: فرایض نماز (ارکان)

صفحه: ۴۱

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

١. درس را از روی کتاب درست خوانده بتوانند.

٢. فرایض داخل (ارکان) نماز را بشناسند.

٣. بفهمند که با ترک فرایض نماز درست نمی شود.

٤. فرایض نماز را نام ببرند.

٥. ارزش فرایض نماز را بفهمند.

٦. فرایض خارجی (شرایط) نماز را بیان کنند.

معنی برخی کلمات:

تکبیر تحریمه: تکبیر(الله اکبر گفتن)، انسان با گفتن آن داخل نماز می شود و علاوه از اعمال نماز دیگر هرچیز بروی حرام میگردد.

قعدهٔ اخیر: نشت آخری.

دانش لازمی:

ادا کردن فرایض نماز عبارت است از خواندن نماز، اگر یکی از فرایض نماز ترک شود نماز از بین می رود. طوریکه یک ساختمان بدون تهداب ایستاد شده نمی تواند همین طور نماز بدون رعایت ارکانش مدار اعتبار نخواهد بود. خداوند میفرماید: **(حَافِظُواْ عَلَى الصَّلَوَاتِ والصَّلاَةِ الْوُسْطَى وَقُومُواْ لِلّهِ قَانِتِينَ)** به تمام نمازها محافظت نمایید و بخصوص نماز وسطی (عصر) را و بایستید برای خداوند با تواضع و عاجزی.

فقهاء کرام (رحمهم الله) فرایض نماز را به دو قسم تقسیم کردند یکی شرایط و دوم ارکان، شرایط نماز عبارت از فرایضی است که خارج از نماز باشد مانند: طهارت (بدن، لباس، جای نماز) ستر عورت، استقبال قبله، شناخت اوقات نماز، و نیت نماز.

و ارکان نماز عبارت است از: فرایض که در داخل و جریان نماز میباشد مانند:

تکبیر تحریمه، قیام، قرائت، رکوع، سجده، قعدهٔ اخیر به قدر تشهد، و از نماز به فعل مصلی خارج شدن، (سلام دادن).

از عمران بن حصین روایت است که رسول اللهﷺ فرمود: (صل قائماً فإن لم تستطع فقاعداً فان لم تستطع فصل علی جنب) یعنی نمازرا ایستاده بخوان و اگر توان نداشتی نشسته و اگر توان نداشتی به پهلو خوابیده بخوان، ازین حدیث معلوم می شود که برای شخص سالم قیام فرض است.

پیغمبر اکرمﷺ در جای دیگری چنین میگوید: (صلوة القاعد علی النصف من صلوة القائم) یعنی ثواب نماز نشسته نصف ثواب نماز ایستاده است.

در حدیث ابوهریره میخوانیم: (لاصلوة الا بقراءة) یعنی نماز بدون قرائت درست نیست. در نمازهای فرضی در دو رکعت اولی قرائت فرض است و در دو رکعت دیگر صرف فاتحه خوانده می شود.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
۵ دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ۱. کی می‌تواند بگوید که نماز صبح چه وقت آغاز وچه وقت ختم می شود؟ ۲. اول و آخر وقت نماز ظهر را کی گفته می‌تواند؟ ۳. وقت نماز مغرب از چه وقت تاچه وقتی میباشد؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.
۲۵ دقیقه ۱۰ دقیقه ۵ دقیقه	بعد از جوابات شاگردان معلم به هدف تعیین عنوان درس جدید از آنها چنین سوال میکند: آیا شخص سالم می تواند نماز را نشسته بخواند؟ بعد از شنیدن جوابات، عنوان درس جدید را (فرایض نماز) روی تخته می نویسد و به شاگردان وظیفه میدهد که درس را آهسته بخوانند. سپس به نوبت شاگردان را نزد تخته می خواهد و درس را توسط آنها میخوانند بعداً شاگردان را به هفت بخش تقسیم میکند و به هر بخش یکی از فرایض نماز را میدهد تا در مورد آن با هم بحث و گفتگو کنند و سپس از یکدیگر سوال نمایند، بعداً یکی از شاگردان را ایستاد نموده و عملاً افعال نماز را اجرا میکند، مخصوصاً رکوع و سجده را نشان میدهد که مثلا در رکوع زانوهای خود را محکم بگیرد، کمر، گردن و سرین با هم خوب برابر بوده و هردو دستش راست و استوار باشد. بعد از آن خلاصهٔ درس را بدین ترتیب بیان میکند فرایض داخلی (ارکان) نماز هفت است و شرایط را نیز برخی فقهاء هفت و بعض دیگری شش گفته اند. ارکان نماز: تکبیر تحریمه، قیام، قرائت یعنی بعد از فاتحه جای دیگری از	در درس سهم فعال می گیرند. به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند. شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.

<table>
<tr>
<td></td>
<td>قرآن کریم چیزی خواندن، رکوع، سجده، قعده اخیر مقدار تشـهد، و سـلام دادن.

شرایط نماز: طهارت(بدن، لباس، جای نماز) سترعورت، استقبال قبلـه، وقـت ونیت نماز.

ارزیابی:
۱. فرایض نماز را نام بگیرید؟
۲. شرایط نماز را نام بگیرید؟
۳. به عبارت دیگر فرایض داخلی و خارجی نماز کدامها اند؟

کارخانگی:
درس را شاگردان در کتابچه های خود بنویسند و ارزیابی را نیز حل نمایند</td>
<td>کارخانگی را انجام میدهند</td>
</tr>
</table>

درس: بیست و یکم

عنوان: نماز وتر

صفحه: ۴۵

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

1. درس را از روی کتاب درست خوانده بتوانند.
2. حکم نماز وتر را بشناسند و ثواب آن را بدانند.
3. بفهمند که نماز وتر چند رکعت است.
4. موقعیت خواندن دعای قنوت را بشناسند.
5. عملا نماز وتر را خوانده بتوانند.

معنی برخی کلمات

وتر: طاق

تکبیر: الله اکبر گفتن

قنوت: عاجزی و فرمان برداری

دانش لازمی:

از حضرت علی ﷺ روایت است که (**الْوِتُر لَيْسَ بِحَتْمٍ كَصَلَاتِكُمْ الْمَكْتُوبَة وَلَكِنْ سَنَّ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم وَقَالَ إِنَّ اللَّهَ وِتْر يُحِبُّ الْوِتْر فَأَوْتِرُوا يَا أَهْلَ الْقُرْآن**) یعنی وتر مانند نمازهای فرض حتمی و ضروری نیست ولیکن پیغمبرﷺ مقرر کرده است که الله تعالی وتر است (یک) و وتر را خوش دارد، پس ای اهل قرآن نماز وتر را بخوانید. و حضرت عبدالله بن عمرﷺ روایت کرده است که پیغمبر اکرمﷺ فرمود: (اجعلوا آخر صلاتکم بالليل وتراً) یعنی در شب، و تر را آخرین نماز خود قرار دهید.

و از حضرت جابر روایت است که پیغمبر اکرمﷺ فرمود : هرکی می‌ترسد که در آخر شب برای ادای وتر بیدار نمی شود، پس در اول شب (بعد از عشاء) وتر را بخواند وهرکی عادت داشته باشد و میداند که در آخر شب بیدار می شوم، پس نماز وتر را در آخر شب بخواند چون در آخر شب فرشتگان حاضر میشوند.

وقت	فعالیت معلم	فعالیت شاگردان
۵ دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را بدین ترتیب ارزیابی میکند: ۱. فریض نماز را کی بیان میکند؟ ۲. فرایض داخل نماز راچه میگویند. ۳. کی می‌تواند بگوید که اگر در نماز یک فرض ترک شود. نماز چه خواهد شد.	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند. در درس سهم فعال می گیرند.
۲۵دقیقه	بعد از شنیدن جوابات شاگردان، راجع به عنوان درس جدید از شاگردان چنین سوال میکند: دعای قنوت در کدام نماز خوانده می شود؟ بعد ازین عنوان درس جدید را (نماز وتر) روی تخته می نویسد و درس را به آواز بلند آغاز میکند و شاگردان به تعقیب آن درس را تکرار میکنند.	به خلاصۀ درس گوش فرا میدهند.
۱۰دقیقه	و بعداً توسط یک شاگرد درس را می خواند و کلمات مشکل درس را حل می نماید، سپس به شاگردان وقت میدهد تا در میان خود درس را به صورت سوال و جواب گفتگو نموده تا همگی به خواندن درس قدرت پیدا کنند، و خلاصۀ درس را بدین ترتیب ارایه میکند: وتر سه رکعت بوده و خواندنش واجب میباشد تمام رکعات وتر پرخوانده می شود و در رکعت سوم بعد از فاتحه و سورت دیگر هر دو دست را تا گوشهای خود بالاکرده و الله اکبر گفته پایین میکند و بعداً دعای قنوت را میخواند.	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
۵دقیقه	**ارزیابی درس:** ۱. نماز وتر چند رکعت است؟ ۲. حکم نماز وتر چه است؟ ۳. وقت ادای نماز وتر چه وقت است؟ ٤. در کجای نماز وتر دعای قنوت خوانده می‌شود؟ ٥. اگر نماز وتر در آخر شب خوانده شود، چه حکم دارد؟ **کارخانگی:** درس را شاگردان در کتابچه های خود بنویسند و ارزیابی را نیز حل نمایند.	کارخانگی را انجام میدهند

درس:بیست و دوم، بیست و سوم، بیست و چهارم و بیست و پنجم

عنوان: دعای قنوت

صفحه: ۴۷

وقت: چهار ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

١. دعای قنوت را از روی کتاب خوانده بتوانند.

٢. دعای قنوت را حفظ کرده بتوانند.

٣. مفهوم اجمالی دعای قنوت را بفهمند.

٤. بفهمند که این دعا چه وقت خوانده می شود.

دانش لازمی:

اللهم انا نستعینک: ای خدایا ما از تو کمک می خواهیم.

ونستغفرک: و از تو مغفرت می خواهیم.

و نؤمن بک: و به تو ایمان می آوریم.

و نتوکل علیک: و به تو اعتماد و توکل میکنیم.

ونثنی علیک الخیر: و تو را به خیر تعریف و ثنا میگوییم.

و نشکرک: و تو را سپاس گزاری میکنیم.

ولانکفرک: و به تو ناسپاسی نمی کنیم.

و نخلع و نترک من یفجرک: ترک میکنیم و میگذاریم هرکی را که تو را نافرمانی میکند.

اللهم ایاک نعبد: ای باری خدایا! صرف تو را عبادت میکنیم.

ولک نصلی و نسجد: صرف برای تو نماز می خوانیم و سجده می کنیم.

والیک نسعی و نحفد: و صرف بطرف تو سعی میکنیم و برای خدمتت حاضریم.

و نرجو رحمتک: صرف از رحمت تو امیدواریم.

و نخشی عذابک: صرف از عذاب تو می ترسیم.

إن عذابک بالکفار ملحق: بیشک عذاب تو کافران را رسنده است.

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند. ۱- کی متواند بگوید که نماز وتر چه حکم دارد؟ ۲- کی میگوید که نماز وتر چند رکعت است؟ ۳- کی میگوید که دعای قنوت در کجای نماز وتر خوانده می شود؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.
۲۵دقیقه	بعد از شنیدن جوابات، برای تعیین عنوان درس جدید از شاگردان چنین سوال میکند: آیا دعای قنوت را می دانید؟ و بعد عنوان درس جدید را (دعای قنوت) روی تخته می نویسند و به آواز بلند درس را آغاز می نماید و شاگردان هم به تعقیب وی تکرار میکنند و بعد ازین به نوبت از چند شاگرد می خواهد که نزد تخته حاضر شوند و درس را بخوانند. باز فرصت میدهد تا شاگردان دعای قنوت را به صورت دسته جمعی بخوانند و حفظ نمایند و در ضمن از یکدیگر سوال می کنند و معلم محترم جوابات را یادداشت میکند و در آخر نتیجه را اعلان میکند و جوابات درست ارایه میدهد.	در درس سهم فعال می گیرند. به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند.
۱۰دقیقه	و بعد خلاصهٔ درس را ارایه میکند که یاد کردن این دعا از جمله ضروریات است، و باید هر شاگرد آن را یاد داشته باشد. قنوت: دعاء و عاجزی و اطاعت و فرمان برداری را گویند. درین دعاء (قنوت) عاجزی برای الله تعالی، طلب مغفرت، و نیز ذکر است که ما صرف تو را (الله) عبادت میکنیم و خاص به تو ایمان داریم و به تو توکل میکنیم و شکر نعمت های تو را بجا می آوریم و کفران نعمتها را نمی کنیم، و هر کی نافرمانی و ناشکری تو را بکند، ما از وی اعلان بیزاری می نماییم و خاص امید وار رحمت تو بوده و از عذابت می ترسیم.	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
۵دقیقه	**ارزیابی:** ۱- کی می تواند دعای قنوت را از روی کتاب بخواند؟ ۲- کی می تواند دعای قنوت از یاد بخواند؟ ۳- دعای قنوت در کدام نماز خوانده می شود؟ ٤- دعای قنوت در کدام وقت وتر خوانده می شود؟ **کارخانگی:** درس را شاگردان در کتابچه های خود بنویسند و ارزیابی را نیز حل نمایند.	کارخانگی را انجام میدهند

درس: بیست وششم

عنوان: نماز جماعت

صفحه: ۵۵

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

١. درس را از روی کتاب خوانده بتوانند.
٢. فضیلت و خوبیهای نماز جماعت را بفهمند.
٣. نماز ها را با جماعت بخوانند.
٤. طریقهٔ ادای نماز جماعت را بفهمند.
٥. نماز جماعت را عملاً انجام دهند.

دانش لازمی:

نماز جماعت: بسیاری علماء بدین نظر اند که نماز جماعت برای مردها سنت مؤکد بوده و بدون کدام عذر شرعی ترک آن درست نیست، خداوند میفرماید: (**وَارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِينَ**) بقره (۴۳) یعنی با رکوع کنندگان رکوع نمایید و با مسلمانان نماز گزارید. ازین آیهٔ مبارکه نماز جماعت ثابت می شود و از مجموع نماز به رکوع بدین خاطر تعبیر شده است که در نماز یهود رکوع وجود نداشت.

پیغمبر اکرمﷺ فرمود: (**صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةَ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً**) یعنی نماز با جماعت به نسبت نماز فردی بیست و هفت درجه ثوابش زیاد است. در حدیث دیگری پیغمبر اکرمﷺ فرموده: (**الجماعة من سنن الهدى لا يخالف عنها إلا منافق**) یعنی نماز جماعت از جمله سنت های مؤکد بوده و بجز منافق هیچ کس به آن مخالفت نخواهد کرد.

بعضی از علما و فقهأ نماز جماعت را واجب میدانند و ازین حدیث استدلال کرده اند: (سوگند به ذاتی که جان من در اختیار او است چندین بار اراده کردم که دستور دهم تا هیزم جمع آوری کنند و کسی را بگویم که نماز را بدهد و خودم خانه های کسانی راکه در خانه نماز میخوانند و به جماعت نمی آیند، آتش بزنم).

هم چنین از حضرت ابوهریره روایت است رسول اللهﷺ گفت: نماز شخص در جماعت نسبت به نماز در خانه و بازار بیست و پنج درجه ثواب زیاد دارد. چون وقت وضو بگیرد و خوب وضو بگیرد و بطرف مسجد حرکت کند و هیچ مطلب دیگری بجز نماز نداشته باشد، خداوند درهر قدم او یک درجه ثواب برایش میدهد و یک گناهش را می بخشد، و وقتی نماز را می خواند فرشته ها تا وقتیکه در حالت نماز و با طهارت است برای او چنین دعا میکند: (اللهم صل عليه و اللهم ارحمه) خداوندا! به وی رحم کن، و هر قدری که در انتظار نماز باشد

ثواب نماز برایش داده می شود، و پیغمبر اکرمﷺ برای شخص نا بینایی که صدایی اذان را می شنوید اجازه نداد. و حضرت ابودرداء از پیغمبر اکرمﷺ روایت میکندکه شنیدم که آنحضرت میگفت: (نیست سه فردی که در قریه ویا بیابان باشند و نماز را با جماعت نخوانند مگر اینکه شیطان بر آنها غالب میشود).

پس لازم است که نماز ها را باجماعت بخوانیم چون گرگ، گوسفند تنها را از رمه می رباید. هدف این است که بدون عذر شرعی ترک جماعت باعث تسلط شیطان شده و شیطان وسوسه های خود را می اندازد و از سوی دیگر ترک جاعت باعث از بین رفتن وحدت مسلمانان میگردد.

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند. ۱- دعای قنوت را کی از یاد گفته می تواند. ۲- دعای قنوت در کدام نماز خوانده می شود. ۳- دعای قنوت در کدام وقت نماز وتر خوانده می شود.	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.
۲۵دقیقه	بعد از شنیدن جوابات جهت تعیین عنوان درس جدید از شاگردان سوال میکند: کدام یکی از شما نماز را با جماعت می خواند؟ بعد از شنیدن جوابات عنوان درس جدیدرا (جماعت) روی تخته می نویسد و درس را به آواز بلند آغاز میکند و شاگردان نیز به صدای بلند درس را تکرار می نمایند. بعداً بخشهای درس را توسط شاگردان می خواند و اشتباهات شان را اصلاح میکند، بعد از آن چند تن از شاگردان را به نزد تخته می خواهد و کلمات چون: نماز، جهر، نماز ظهر، پیشین، قرائت و... می نویسند تا املا شان درست شود. بعداً خلاصۀ درس را چنین بیان میکند: نماز با جماعت نسبت به نماز انفرادی ۲۵ و یا ۲۷ درجه ثواب زیاد دارد و تفاوت ۲۵ و ۲۷ بخاطر خشوع و خضوع و رعایت شرایط است.	در درس سهم فعال می گیرند. به خلاصۀ درس گوش فرا میدهند.
۱۰دقیقه	نماز های ظهر و عصر خفیه و نماز های مغرب و عشا و صبح جهری میباشد. در نماز های با جماعت مقتدی قرائت نه کرده و به قرائت امام اکتفا میکند ، و حکمت جماعت این است که از حال یکدیگر باخبر شوند. **ارزیابی:** ۱- در بارۀ اهمیت نماز جماعت پیغمبر اکرمﷺ چه فرموده است؟ ۲- چه حکمتی در نماز جماعت دیده میشود؟ ۳- کسانی که نماز را با جماعت می خوانند دست خود را بالا کنند؟	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
۵دقیقه	**کارخانگی:** درس را شاگردان در کتابچه های خود بنویسند و ارزیابی را نیز حل نمایند.	کارخانگی را انجام می نمایند.

درس: بیست و هفتم

عنوان: صف گرفتن

صفحه: ۵۷

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

۱. درس را درست خوانده بتوانند.
۲. در باره صف گرفتن حدیث گفته بتوانند.
۳. بفهمند که عدم برابری صفها باعث حسد و نفاق میگردد.
۴. بفهمند که درست کردن صفها از جمله مسایل مهم نماز است.
۵. بصورت عملی صف بگیرند.

معنی برخی کلمات

۱- صف گرفتن در نماز: قطار ایستاده شدن.
۲- حسد: کینه
۳- نفاق: منافقت، بی اتفاقی
۴- سبب: باعث، وسیلهٔ

دانش لازمی:

از حضرت جابر بن سمرهﷺ روایت است که میگوید: **(خَرَجَ عَلَيْنَا فَقَالَ أَلَا تَصُفُّونَ كَمَا تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا قَالَ يُتِمُّونَ الصُّفُوفَ الْأُوَلَ وَيَتَرَاصُّونَ فِي الصَّفِّ)** (مسلم).
ترجمه: پیغمبر اکرمﷺ برما بیرون شد و فرمود: چرا مانند فرشتگان که در پیشگاه پروردگار شان صف میگیرنـد، صـف نمیگیرید؟ ما گفتیم: ای رسول خدا! فرشتگان نزد پروردگار شان چطور صف میگیرند؟ گفت: صـفهای اول را تکمیـل می نمایند و بصورت منظم و با هم پیوسته ایستاد میشوند، یعنی در میان صف جای خالی نمی گذارند.
ابوهریره رضی الله عنه روایت میکند رسول اللهﷺ فرمود: اگر مردم بدانند کـه در اذان و صـف اول چقـدر ثـواب اسـت، بـا قرعه کشی هم باشد، به آن مبادرت می ورزند . و در حدیث دیگری چنین آمده است بهترین صف برای مـردان صـف اول و بد ترین صف، صف آخر است و بهترین صف برای زنان صف آخر و بد ترین صف صف اول است.
از حضرت انسﷺ روایت است پیغمبر اکرمﷺ فرمود: **(سَوُّوا صُفُوفَكُمْ فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصَّفِّ مِنْ تَمَامِ الصَّلَاةِ)** (متفـق علیه). یعنی صفهای خود را درست و برابر بگیرید، زیرا درستی و برابر بودن صـف از جملـه تکمیـل شـدن نمـاز است، در حدیث دیگری که نعمان بن بشیرﷺ روایت میکند رسول اکرمﷺ میفرماید: (صفهای تان برابر بگیریـد و گرنه خداوند در میان شما اختلاف می اندازد.

و در روایتی هم آمده است که فرشتگان برای افراد صف اول درود و دعـای رحمـت میکننـد .و در روایتـی نیـز وارد شده که برای افراد دست راست امام درود میگویند. در روایت دیگری آمده است امـام را در وسـط صـفها قرار دهید و جاهای خالی را پر کنید.

در روایت دیگر چنین آمده است که: خالیگاهای صف را پر کنید بخدا قسم میبنیم که شیطان مانند چوچهٔ گوسفند سیاه در خلال صفها داخل می شود.

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای ابتدایی، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند. ۱- کی میگوید که جماعت چه حکم دارد؟ ۲- به چه دلیل جماعت سنت مؤکد است؟ ۳- نماز با جماعت نسبت به نماز انفرادی چند درجه ثواب دارد؟ بعد از شنیدن جوابات، بخاطر تعیین عنوان درس جدید از شاگردان سوال میکند: مردم در صنف چطور ایستاد میشوند؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند. در درس سهم فعال می گیرند.
۲۵دقیقه	بعد ازین عنوان درس جدید را روی تخته می نویسد و درس را آغاز میکند و به آواز بلند می خواند و شاگردان همه آنرا به آواز بلند بدرقه میکنند و سپس درس را توسط شاگردان می خواند و کلمات مشکل مانند: حسد، صف، نفاق و غیره را تشریح می نماید. و بعد ازین روش صف بندی را در داخل صنف در میان شاگردان عملی میکند تا پاها و شانه ها یشان برابر باشد. سپس شاگردان را به نوبت به نزد تخته می خواهد و بخشهای از درس را	به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند. شاگردان به سوالهای معلم
۱۰دقیقه	توسط آنها می خواند تا همگی به خواندن درس آشنا شوند. بعداً خلاصه درس را چنین ارایه میکند: پیغمبر اکرمﷺ فرموده است که برابر کردن صفهای نماز از جملهٔ نماز است، صفها بایدخوب برابر باشد تا شیطان نتواند در بین نماز گزاران شیطنت کند، و به هر اندازه‌ای که صفها برابر باشد و مسلمانان با هم نزدیک ایستاد شوند در میان مسلمانان محبت پیدا می شود	جواب میدهند. کارخانگی را
۵دقیقه	و کینه و دشمنی از بین می رود. و با صفهای درست نماز هم تکمیل می شود. در صف باید پاها و شانه ها برابر باشند، در صف اول باید بزرگان و بعد خوردان ایستاد شوند. **ارزیابی درس:** ۱- پیغمبراکرمﷺ راجع به برابر و منظم کردن صف چه فرموده است؟ ۲- در برابر کردن صفها چه حکمت و فایده ای نهفته است؟ ۳- در صورت عدم تنظیم صفها چه نقصان واقع می شود؟ **کارخانگی:** درس را در کتابچه های خود بنویسند و ارزیابی درس را حل نمایند.	انجام

درس: بیست و هشتم

عنوان: آداب مسجد

صفحه: ٦١

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

١. درس را از روی کتاب خوب خوانده بتوانند.
٢. آداب مسجد را بشناسند.
٣. دعای داخل شدن و خارج شدن مسجد را حفظ نمایند.
٤. بفهمند که مساجد جای عبادت است.
٥. در خدمت مساجد سهم بگیرند.

معنی برخی کلمات:

اللهم افتح لی ابواب رحمتک: ای باری خدایا دروازه های رحمت خود را بر روی من باز فرما.

اللهم إنی اسئلک من فضلک ورحمتک: ای باری خدایا فضل و رحمتت را طلبگارم.

دانش لازمی:

از حضرت ابوهریره روایت است که رسول اللهﷺ فرمود: **(أَحَبُّ الْبِلَادِ إِلَى اللَّهِ مَسَاجِدُهَا وَأَبْغَضُ الْبِلَادِ إِلَى اللَّهِ أَسْوَاقُهَا)** یعنی محبوب ترین جاها به نزد خداوند از شهرها مساجد آنست و ناپسندیده ترین جاها از شهرها به نزد خداوند بازارهای آن است. و هم چنین ابوأسیدرضی الله عنه روایت میکند رسول اکرمﷺ فرمود:**(إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيَقُلْ اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَإِذَا خَرَجَ فَلْيَقُلْ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ)** . یعنی وقتیکه یکی از شما وارد مسجد شود، بگوید: ای باری خدایا دروازه های رحمتت را برای من بازکن، و هر گاه خارج شود، بگوید: ای باری خدایا فضل تو راطلبگارم. و حضرت ابوقتاده از رسول اکرمﷺ روایت میکند که آنحضرت فرموده: **(إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ)** یعنی هرگاه یکی از شما وارد مسجد شود قبل اینکه به زمین بنشیند، باید دو رکعت نماز (نفل، تحیۀ المسجد) را بخواند. بشرطیکه وقت مکروه نباشد. و هم چنین میفرماید: و هر گاه کسی پیاز و چیزی بوی داری را بخورد به مسجد وارد نشود که فرشتگان اذیت می شوند از آنچه که انسانها اذیت می شوند. یکی از آداب مسجد این است که چیزهای پلید در آن انداخته نشود، مانند تف، آب بینی و تکان دادن بینی و...

حضرت انس از رسول اکرمﷺ روایت میکند که آن حضرت فرمود: **(إن من أشراط الساعة أن يتباهى الناس في المساجد)** . یعنی از نشانه های قیامت این است که مردم با یکدیگر در ساختمان مساجد افتخار می ورزند. جای

افسوس است که مساجد از پول جمع آوری شده ساخته می شود(مردم آن را مایهٔ افتخار میدانند) کاشکی از پول شخصی خود اعمار میکردند. یکی از آداب مساجد این است که در آن سخن دنیوی گفته نشود، طوری که پیغمبر اکرمﷺ فرمود کسانی که اشیاء گم شدهٔ خود را در مسجد اعلان میکنند برایش بگویید که خداوند هرگز آن را پیدا نکند، چون مساجد بدین خاطر (اعلانات....) ساخته نشده است.

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را بدین گونه ارزیابی میکند: ۱-کی گفته می تواند که برابر کردن صف در نماز جماعت چه فایده دارد؟ ۲-کی می تواند بگوید که برابری صفها باعث چه میگردد؟ ۳-صف باید چگونه برابر شود؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند. در درس سهم فعال می گیرند.
۲۵دقیقه	بعد از شنیدن جوابات، راجع به عنوان درس جدید چنین سوال میکند: از مسجد چگونه باید خارج شویم؟ سپس عنوان درس جدید (آداب مسجد) را روی تخته می نویسد و به شاگردان وظیفه میدهد که درس را آهسته آهسته بخوانند و کلمات مشکل درس را مانند (اللهم افتح لی ابواب رحمتک و اللهم انی اسئلك من فضلك و رحمتك) را روی تخته می نویسد. و آن کلمات را معنی میکند و درس را به آواز بلند آغاز میکند و شاگردان به دنبالش تکرار مینمایند، و بعد از این درس را توسط چند شاگرد به آواز بلند میخواند و بعض کلمات درس را به هدف اصلاح اشتباهات آنها توسط آنها روی تخته می نویسد.	به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند. شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
۱۰دقیقه	و بعد از این خلاصهٔ درس را این طور بیان میکند: مسلمانان باید آداب مسجد را رعایت نمایند. باید به طریقهٔ سنت وارد مسجد شویم و از مسجد خارج شویم و هر گاه وارد مسجد شدیم و وقت مکروه نبود، باید دو رکعت نفل تحیة المسجد را ادا نماییم. سخن دنیوی را در مسجد نگوییم و پیغمبر اکرمﷺ فرموده است که هر کی گم شدهٔ خود را در مسجد اعلان نماید به او بگویید که هرگز خداوند آن را پیدا نکند.	
۵دقیقه	**ارزیابی:** ۱- دعای داخل شدن مسجد کدام است؟ ۲- دعای خارج شدن از مسجد کدام است؟ ۳- اگر وقت مکروه نباشد، با داخل شدن در مسجد چه باید بکنیم؟ **کارخانگی:** درس را در کتابچه های خود بنویسند و سؤالات ارزیابی را حل نمایند.	کارخانگی را انجام می نمایند.

درس: بیست ونهم

عنوان: آداب قضای حاجت

صفحه: ٦٣

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

١. درس را درست خوانده بتوانند.
٢. آداب قضای حاجت را رعایت کنند.
٣. دعای مسنون قضای حاجت را حفظ نمایند.
٤. بفهمند که بعد از قضای حاجت چطور و به کدام دست استنجا نمایند.

معنی برخی کلمات:

بیت الخلأ: جای خالی کردن، تشناب و بدرفت.

اللَّهُمَّ إِنِّي: ای خدایا بیشک من.

أَعُوذُ بِكَ: بتو پناه می برم.

مِنْ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ: از شیطانهای نر و ماده، اصل معنی خبث پلیدی است.

غُفْرَانَكَ: از تو بخشش می خواهم (اطلب غفرانک).

نجاست: پلیدی.

دانش لازمی:

از حضرت انس روایت است که رسول اکرمﷺ وقتی به بیت الخلإ می رفت مـی گفـت: (**اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ**) و وقتی از بیت الخلإ خارج می شد میگفت: (**غُفْرَانَكَ**) و یـا میگفـت: (الحمـد الله الـذی اذهـب عنی الاذی و عافانی). یعنی تمام تعریفات و صفات کامله صرف الله راست، ذاتی که تکلیف را از من دور کـرد و مرا عافیت بخشید. وهمچنان از حضرت مغیره بن شعبهؓ روایت است کـه میگویـد: (**أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم كَانَ إِذَا ذَهَبَ الْمَذْهَبَ أَبْعَدَ**) یعنی آن حضرتﷺ هرگاه به قضای حاجت می رفت، بسـیار دور مـی رفـت. (**عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم قَالَ :إِذَا أَتَيْتُم الْغَائِطَ فَلَا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ وَلَا تَسْتَدْبِرُوهَا وَلَكِنْ شَرِّقُوا أَو غَرِّبُوا**) یعنی هرگاه به هدف قضای حاجت بنشینید پس پشت و روی تـان بـه قبلـه نباشـد بلکـه بطـرف مشرق و مغرب باشد ازین که قبله مدینه منوره در جنوب واقع است پـس در آن منـاطق بطـرف مشـرق و مغـرب بنشینند طوریکه در حدیث فوق آمده مشکل ندارد. ولی در کشور ما چون قبله در ناحیۀ مغرب قرار دارد پس در حال قضای حاجت باید بطرف شمال و جنوب بنشینیم.

و هم چنین از حضرت ابو سعد خدری رضی الله عنه روایت است که در وقت قضای حاجت سـخن گفتـه نشـود. در روایت دیگری آمده است که در وقت رفع حاجت باید خود را حفاظت نموده لباسها بسیار بالا نباشد.

(عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: قِيلَ لَهُ: قَدْ عَلَّمَكُمْ نَبِيُّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى الْخِرَاءَةَ قَالَ: فَقَالَ: أَجَلْ لَقَدْ نَهَانَا أَنْ نَسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةَ لِغَائِطٍ أَوْ بَوْلٍ أَوْ أَنْ نَسْتَنْجِيَ بِالْيَمِينِ أَوْ أَنْ نَسْتَنْجِيَ بِأَقَلَّ مِنْ ثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ أَوْ أَنْ نَسْتَنْجِيَ بِرَجِيعٍ أَوْ بِعَظْمٍ) یعنی از حضرت سلمان‌رضی الله عنه روایت است که برایش گفته شد: پیغمبر شما هر چیز را به شما یاد داده حتی طریقه رفع حاجت؟ او گفت: بلی به تحقیق ما را ازینکه در وقت رفع حاجت کلان و خورد رو به قبله باشیم منع کرده است، و نیز ما را از استنجا کردن بدست راست، به کمتر از سه سنگ، به سرگین و استخوان منع فرموده است.

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ۱- کی می تواند دعای داخل و خارج شدن مسجد را بخواند؟ ۲- آداب مسجد را کی می تواند بگوید؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.
۲۵دقیقه	بعد از جوابات عنوان درس جدید را روی تخته می نویسد و به شاگردان وظیفه میدهد که درس را آهسته مطالعه نمایند و خود کلمات مانند: دعای داخل شدن به بیت الخلاء (اللهم إني....) و دعای خارج شدن مانند: (الحمد الله الذی....) می نویسد و بعد درس را به آواز بلند می خواند و شاگردان هم به تعقیب وی درس را تکرار می نمایند. بعد یک یک شاگرد را به نزد تخته می خواهد و درس را توسط او می خواند و چند کلمه را بخاطر املا توسط آنها می نویسد وخلاصهٔ درس را چنین ارایه میکند: به طریقهٔ سنت باید به بیت الخلاء داخل و خارج شویم، نه رو به قبله بنشینیم و نه پشت ما به قبله باشد.	در درس سهم فعال می گیرند. بـه خلاصـهٔ درس گوش فرا میدهند. شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
۱۰دقیقه	در وقت داخل شدن اول پای چپ و در وقت خارج شدن اول پای راست را بیرون بگذاریم، در وقت رفع حاجت سخن نگویم و اول با سنگ، کلوخ و یا کاغذ تشناب و بعد با آب استنجا نماییم. **ارزیابی درس:** ۱- با کدام دعا و پای وارد بیت الخلأ شویم؟ ۲- به کدام دعا و پای از بیت الخلأ خارج شویم؟ ۳- آداب دیگری از بیت الخلأ را بیان نمایید.	
۵دقیقه	**کار خانگی:** درس را در کتابچه های خود بنویسند و سؤالات ارزیابی را حل نمایند.	کارخانگی را انجام

درس: سی ام

عنوان: اخلاق مسلمان

صفحه: ٦٣

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

١- درس را درست خوانده بتوانند.

٢- بفهمند که پیغمبرﷺ با بهترین اخلاق مبعوث شده است.

٣- بفهمند که اخلاق آنست که یک مسلمان برمسلمان دیگر مرد باشد یا زن، عیب نگیرد.

٤- بدانند که مسلمان بدگو، بد کردار، غیبت گر، و تهمت گر نمی باشد.

٥- نمونه و ممثل اخلاق باشند.

معنی برخی کلمات:

غیبت: پشت مسلمان سخنی را گفته شود که برای اونا خوش آیندباشد.

جاسوسی: رازمخفیانه ای کسی را برملا ساختن.

دانش لازمی:

اخلاق: از حضرت عایشه صدیقه روایت است که میگوید من از پیغمبر اکرمﷺ شنیدم که میگفت: (**إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَسْتَدْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ قَائِمِ اللَّيْلِ صَائِمِ النَّهَارِ**) (شعب الایمان). یعنی مؤمن باحسن اخلاقش درجه مؤمن شب زنده دار و روز روزه دار را دریافت میکند.

هم چنان حضرت ابوهریرهؓ از رسول اکرمﷺ روایت میکند آن حضرتﷺ فرمود: **أكمَلُ المؤمنين إيمانًا أحسنُهم خُلُقًا**).(ابوداود) ازجملهٔ مؤمنان کامل ترین شان ازنگاه ایمان کسی است که اخلاق نیکو دارد. پیغمبر اکرمﷺ نیز فرمود: (هر دین اخلاقی دارد و اخلاق دین اسلام حیا است (مالک مرسلا) (**إِنَّما بُعِثْتُ لأُتَمِّمَ مَكَارِمَ الأَخْلاَقِ**) یعنی بدون شک فرستاده شدم تا مکارم اخلاق را مکمل نمایم. شخصی نزد رسول اکرمﷺ آمد و سوال کرد: دین چیست فرمود اخلاق نیک، از طرف راست آمده و سوال کرد، دین چیست، گفت: اخلاق نیک، از طرف چپ آمده، و همین سوال و جواب تکرار شد، باز از پشت سر آمده سوال کرد دین چیست پیغمبر اکرمﷺ برایش گفت: آیا نمی‌فهمی دین آنست که قهر و خشم نگیری.

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم وقتی از فعالیتهای مقدماتی فارغ شد، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ۱. دعای داخل شدن و خارج شدن بیت الخلأ راکی گفته می‌تواند؟ ۲. آداب دیگری رفع حاجت را کی میگوید؟ بعد از شنیدن جوابات بخاطر معلوم کردن عنوان درس جدید چنین سوال میکند: مسلمان باید چگونه اخلاق داشته باشد؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند. در درس سهم فعال می‌گیرند.
۲۵دقیقه	بعد از جوابات عنوان درس جدید را (اخلاق مسلمان) روی تخته می نویسد و از شاگردان میخواهد که بخشهای درس را بخوانند و اشتباهات شان را اصلاح میکند، و بعد ازین کلماتی مانند: اخلاق، تمام، اطاعت، غیبت، دروغ، دشنام، و... توسط شان به هدف اصلاح املا می‌نویسد. سپس شاگردان را به هفت گروپ تقسیم میکند و به هرگروپ یک یک ادب اخلاقی می سپارد تا در میان خود سوال و جواب کنند.	به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند.
۱۰دقیقه	وخود در آخر نتیجه را اعلان میکند و جوابات آنها را اصلاح می‌نماید. بعد ازین خلاصهٔ درس را بدین ترتیب ارایه میکند: پیغمبر اکرمﷺ میفرماید: (إِنَّمَا بُعِثْتُ لأُتَمِّمَ مَكَارِمَ الأَخْلاَقِ) بخاطر تکمیل مکارم اخلاق فرستاده شدم. مسلمان که خود را امت وی میداند باید دارایی اخلاق عالی باشد و از کردار و رفتاریکه باعث آزردگی دل مومن و توهین آن می‌شود خودداری نماید. مخصوصا با والدین، معلم، وابستگان، همسایه‌گان و تمام مسلمانان با اخلاق خوب برخورد نماید، از الفاظ نامناسب، دشنام، جاسوسی، غیبت و رفتار نامطلوب دست بکشد.	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
۵دقیقه	**ارزیابی:** ۱. پیغمبر اکرمﷺ درباره اخلاق چه فرموده است؟ ۲. چند نمونه برای اخلاق بیان کنید. ۳. از جمله اخلاق مسلمان این است...... **کار خانگی:** درس را در کتابچه های خود بنویسند و سؤالات ارزیابی را حل نمایند.	کارخانگی را انجام می نمایند.

درس: سی و یکم

عنوان: حقوق والدین

صفحه: ٦٧

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

١. درس را درست خوانده بتوانند.
٢. حقوق والدین را بشناسند.
٣. حقوق والدین را ادا کرده بتوانند.
٤. راجع به حقوق والدین حدیث پیغمبر اکرمﷺ را حفظ نمایند.
٥. نمونه‌های از حقوق والدین را بشناسند.
٦. به والدین خود خدمت کنند.

معنی کلمات

کارهای خیر: امور نیک و شایسته.

حقوق: جمع حق است.

دانش لازمی:

حقوق والدین: خداوند در آیات ۲۳-۲۴ سورهٔ اسراء بعد از اینکه به عبادت خود دستور میدهد به تعقیب آن به نیکی و احسان به والدین حکم میکند که این خود نشانگر مقام و جایگاه آنها است، و در ادامهٔ آیت میفرماید اگر والدین هردو و یا یکی آنها به پیری وضعیفی برسد، پس در چنین حالتی برایشان چیزی نگویید که آزرده شوند خداوندﷻ در قرآن کریم فرموده است که به آنها (اف) نگویید، خدمت والدین درتمام احوال واجب است ولیکن در حالت کبرسن و پیری بیشتر به خدمت نیازمند میباشند.

الله تعالی معامله نیک فرزند را با والدین به مرغی تشبیه کرده است که چوچه های خود را در زیر بالهای خود میگیرد و آنها را محافظت مینماید. و هدف آنست که برخورد نرم و پیشامد درست با والدین باید در هر حال صورت گیرد. و هم چنان فرزندان به والدین باید دعا کنند، ای پروردگارا: به هردو پدر و مادرم رحمت و شفقت بفرما طوریکه آنها در حال طفولیت مرا تربیت کردند. از دعاء (**رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا...**) چنین معلوم میشود که ادای حقوق والدین بصورت کامل کاریست مشکل ولی دعا کرده شود که خداوند آنها را شامل رحمت خود بگرداند، و در آخر میفرماید: اگر در رابطه به خدمت والدین تقصیر و کوتاهی صورت گرفته باشد، توبه کنید خداوند توبه شمارا قبول میکند و گناهان شمارا به فضل و مهربانی خود می بخشد.

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی درس گذشته را چنین ارزیابی میکند. ۱. کی می‌تواند بگوید که پیغمبرﷺ راجع به اخلاق خوب چه فرموده است؟ ۲. کی می‌تواند چند نمونه ای از اخلاق اسلامی رابیان نماید؟ بعد از شنیدن جوابات راجع به عنوان درس جدید چنین سوال میکند: باوالدین باید چگونه برخورد صورت گیرد؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند. در درس سهم فعال می گیرند.
۲۵دقیقه	بعد از جوابات آنها عنوان درس جدید را (حقوق والدین) روی تخته می نویسد و از شاگردان می خواهد که درس را خاموشانه مطالعه نمایند، بعداً درس را بخش بخش نموده توسط شاگردان می خوانند و اشتباهات شان را اصلاح میکند. و چون از خواندن شاگردان مطمئن شود، خودش درس را تکرار میکند تا تمام شاگردان به خواندن درس قدرت پیدا کنند.سپس خلاصهٔ درس را بدین	به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند. شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
۱۰دقیقه	گونه بیان میکند: الله تعالی بعد از بیان حقوق خود متصلا برخورد نیک با والدین را بیان نموده است.پیغمبر اکرمﷺ فرمود: (بدون شک خداوندﷻ شما را بر خورد نیک با والدین توصیه کرده است. والدین هردو بر فرزندان حقوق دارند و بخصوص مادر که نسبت به پدر حقوق بیشتر دارد. دریک کتاب ذکر است که شخصی مادرش را از یمن به هدف ادای مناسک حج در (کجاوه) آورده بود و پس از ادای مناسک حج از حضرت حسن بصری پرسید آیا حق مادر	
۵دقیقه	خود را ادا کرده ام؟ آن جناب برایش گفت: نه تو حق همان تکلیف و مشقت را که در وقت تولدت کشیده است ادا نه کرده ای. **ارزیابی:** ۱. در رابطه به حقوق والدین پیغمبر اکرمﷺ چه فرموده است؟ ۲. چرا برخورد نیک با والدین ضروری است؟ ۳. چند مثالی از حقوق والدین رابیان نمایید. **کارخانگی:** درس را در کتابچه های خود بنویسند و سؤالات ارزیابی را حل نمایند.	کارخانگی را انجام

درس: سی و دوم

عنوان: آداب رفتار با معلم

صفحه: ٦٩

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

١. درس را درست خوانده بتوانند.

٢. کلمات درس را هجا نمایند.

٣. بفهمند که معلم پدر معنوی است.

٤. بفهمند که معلم وظیفه پیغمبری را پیش می برد.

٥. به توصیه های معلم گوش فرا دهند.

٦. مفهوم حدیث (إني بعثت معلما) را بیان کرده بتواند.

معنی برخی کلمات

به تحقیق: بدون شک، هر آینه

حضور: نزد، پیش روی

نصیحت: توصیه، خیر خواهی.

دانش لازمی:

ادب معلم: در بارهٔ مقام معلم پیغمبرﷺ فرمود (إني بعثت معلماً) یعنی من به صفت معلم فرستاده شدم، پس وقتیکه وظیفه معلم و پیغمبرﷺ همسان بوده است، باید اورا احترام کنیم. دین مقدس اسلام معلم را پدر معنوی معرفی میکند. **(عن جابر قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم معلم الخير يستغفر له كل شيئ حتى الحيتان في البحار).**

ترجمه: از حضرت جابر روایت است که پیغمبر اکرمﷺ فرمود: برای معلم خیر همه چیز حتی ماهیها در داخل بحرها از خداوند بخشش می طلبد. و در روایت حضرت ابو امامه چنین آمده است آن حضرتﷺ فرمود: **(إن الله وملائكته حتى النملة في جحرها وحتى الحوت في البحر يصلون على معلم الناس الخير)**

ترجمه: بدون شک الله تعالی و فرشتگان و حتی مورچه ها در سراخ های خود و حتی ماهیها در داخل بحرها برای معلمی که مردم را خیر می‌رساند، درود و دعای رحمت میکنند.

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ۱. راجع به حقوق والدین مفهوم کدام حدیث را کی می تواند بگوید؟ ۲. کی می‌تواند برای حقوق والدین چند مثال بزند؟ بعد از شنیدن جوابات جهت معلوم کردن عنوان درس جدید از شاگردان می پرسد: ایا میدانید که معلم پدر معنوی است؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.
۲۵دقیقه	بعد ازین، عنوان درس جدید را (آداب رفتار با معلم) روی تخته می نویسد، و درس را به آواز بلند می خواند و شاگردان وی را بدرقه مینمایند، بعد ازین، بخشهای درس را توسط شاگردان می خواند و آنها را کمک مینماید و برخی کلمات را به آنها هجا میکند. بعداً به شاگردان فرصت میدهد که راجع به درس از معلم سوال کنند و معلم به آنها جواب میدهد. باز شاگردان را به چند گروپ تقسیم میکند تا از یکدیگر سوال کنند، معلم جوابات سوالات را یاداشت میکند و در آخر درس نتیجهٔ آن را اعلان	در درس سهم فعال می گیرند.
۱۰دقیقه	میکند. و خلاصهٔ درس را بدین ترتیب بیان میکند. پیغمبر اکرمﷺ فرمود: (انما بعثت معلماً) بدون شک من معلم فرستاده شدم. وظیفهٔ معلم وظیفهٔ پیغمبران است، معلم پدر معنوی است، باید با معلم برخورد خوب نماییم و همیشه احترام اورا داشته باشیم، چون معلم روح ما را پرورش میکند و پدر بدن را، و روح نسبت به بدن مهم تر است، چون بدن بی روح هیچ کاری کرده نمی تواند بلکه مرده محسوب میشود، باید به تمام نصیحت ها و توصیه های معلم گوش فرا دهیم.	به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند. شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
۵دقیقه	**ارزیابی:** ۱. رسول اللهﷺ راجع به معلم چه فرموده است؟ ۲. چرا معلم پدر معنوی حساب می شود؟ ۳. چند مثالی از برخورد نیک با معلم را بیان نمایید. **کارخانگی:** درس را در کتابچه های خود بنویسند و سؤالات ارزیابی را حل نمایند.	کارخانگی را انجام می نماید.

درس: سی و سوم

عنوان: رفتار با خویشاوندان

صفحه: ۷۱

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

١. درس را خوب خوانده بتوانند.

٢. حقوق خویشاوندان را بشناسند و ادا کنند.

٣. بفهمند که رعایت حقوق خویشاوندی باعث افزایش روزی و طول عمر میشود.

٤. با خویشاوندان رفتار خوب نمایند.

٥. با کسانی قطع صله رحمی و خویشاوندی میکنند، قرابت را حفظ نمایند.

٦. بدانند که صلهٔ رحمی از نامهای خداوند (رحمن، رحیم) گرفته شده است.

٧. صلهٔ رحمی را عملاً انجام دهند.

معنی برخی کلمات

صله رحمی: خویشاوندی

طریقه: راه، روش

ضرر: زیان، نقصان

دانش لازمی:

رفتار با خویشاوندان: الله تعالی میفرماید: **(وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّه)** یعنی حق خویشاوندان را مکمل بده، در آیهٔ فوق، قرابت را بر مساکین، مسافرین، مقدم داشتن بدین خاطر است که نیکی واحسان به آنها هم صله رحمی است و هم صدقه.

و در جای دیگری خداوند میفرماید: **(وَيَقْطَعُونَ مَآ أَمَرَ اللَّه بِهِ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الأَرْضِ أُوْلَئِكَ لَهُم اللَّعْنَةُ وَلَهُم سُوُءِ الدَّارِ)** یعنی قطع میکنند آنچه را خداوند به وصل کردن آن دستور داده است و در زمین فساد پیشه میکنند، به این گروه لعنت خداوند و سرای بدی است.

از ابوهریره روایت است که رسول اللهﷺ فرمود: **(مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ باللهِ وَاليَومِ الآخِرِ،فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ)** یعنی هر کی به الله و روز آخرت آیمان دارد. باید پیوند خویشاوندی را رعایت نماید.

و حضرت عایشه صدیقه از رسول اکرمﷺ روایت میکند که آن حضرتﷺ فرمود: (**الرَّحِم مُعلَّقة بالعرشِ ، تقولُ : من وَصَلَني وَصَلَه اللّٰه ،ومن قطعني قَطَعَه الله**) یعنی صلهٔ رحمی (خویشاوندی) در روز قیامت به عرش آویزان میباشد ومیگوید: و هر کی مرا وصل کرد خدوند اورا وصل نماید وهرکه مرا قطع کرد خداوند او قطع کند (ازرحمت خود) و حضرت جبیربن مطعم از رسول اکرمﷺ روایت میکند که آنحضرتﷺ فرمود: (**لاَ يَدْخُل الْجَنَّةَ قَاطِعُ رَحِمٍ**) یعنی کسیکه قطع صلهٔ رحم میکند وارد جنت نمی شود. حضرت عبدالرحمن بن عوف میگوید که من از پیغمبر اکرمﷺ شنیدم میگفت: (قال الله تبارك و تعالی: أنا الله و انا الرحمن خلقت الرحم و شققت بها اسمي فمن وصلها وصلته ومن قطعها بتته) (قطعته من رحمتی).

یعنی خداوند میگوید که من الله و رحمن هستم و رحم را پید کردم و از نامهای خود (رحمن، رحیم) برایش داده ام پس هر که آن را وصل کند او را وصل میکنم (به رحمت خود) و هر که آن را قطع کند او را قطع خواهم کرد (از رحمت خود).

از ابن عمرﷺ روایت است که فردی نزد رسول اللهﷺ آمد و گفت: یا رسول اللهﷺ گناهی بزرگی را مرتکب شدم آیا برایم توبه هست؟ پیغمبر اکرمﷺ برایش گفت: آیا مادرت زنده است؟ گفت: نه خیر، پرسید آیا خاله داری حیات است؟ شخص گفت بلی، پیغمبر اکرمﷺ فرمود: برو باوی نیکی کن (تاگناه تو بخشیده شود). شخصی نزد رسول اکرمﷺ آمده گفت: ای رسول اللهﷺ خویشاوندانی دارم که همیشه با آنها رفتار نیک میکنم و قرابت شان را رعایت می نمایم ولی آنها خویشاوندی را رعایت نمی کنند، با آنها نیکی میکنم آنها بامن بدی میکنند، در مقابل آنها از حوصله و نرمی کار میگیرم، آنها بامن برخورد جاهلانه مینمایند.

پیغمبر اکرم ﷺ برایش گفت: اگر موضوع طوری باشد که تو میگویی پس تو به آنها خاکستر گرم را می خورانی و آنها گنهگار می‌شوند و تو تا وقتی به آنها چنین رفتار میکنی خداوند تو را به آنها پیروز میکند.

هم چنان از حضرت انسﷺ روایت است که رسول اللهﷺ فرمود (**مَنْ أَحَبَّ أَنَّ يُبْسَطَ لُه فِي رِزْقِه وَيُنْسَأَ لُه فِي أَثَرِه فَلْيَصِلْ رَحِمَه**). یعنی هرکه می خواهد که روزی اش فراخ شود و گناهانش بخشیده شود باید صله رحمی را رعایت نماید.

در برخی روایات طول عمر یا دراز شدن عمر مذکور است. پس هدف طولانی شدن عمر این است که توفیق انجام اعمال نیک برایش میسر میگردد که باعث تقرب و نزدیکی با خداوندﷻ میشود، و طویل شدن عمر هم بر اساس تقدیر معلق است چون تقدیر مبرم قابل تغییر نیست.

فعالیت شاگردان	فعالیت های معلم	وقت
فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ١. کی می‌تواند بگوید که رسول اللهﷺ راجع به حقوق معلم چه فرموده است؟ ٢. چند مثالی از رفتار خوب با معلم را بیان نمایید. ٣. چرا معلم را پدر معنوی میگویند؟	۵دقیقه
در درس سهم فعال می گیرند.	بعد از شنیدن جوابهای آنها، بخاطر معلوم کردن عنوان درس جدید چنین سوال میکند: اگر بخواهیم که روزی و عمرما با برکت باشد چه باید بکنیم ؟ بعد از جوابات آنها، عنوان درس جدید (رفتار با خویشاوندان) را روی تخته می نویسد. و از شاگردان سوال میکند: کی می‌تواند درس را زا روی کتاب بخواند، بعد از این درس را توسط چند شاگرد می‌خواند و به آنها تشریح میکند، سپس یک یک شاگرد را به نزد تخته می‌خواهد و کلمات درس را توسط آنها می	۲۵دقیقه
به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند. شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.	نویسد تا اشتباهات آنها درست شود. باز خلاصهٔ درس را فشرده بدین ترتیب بیان میکند: رفتار نیک با خویشاندان در روزی و عمر انسان برکت بار می‌آورد، باید با آنها رفتار نیک نماییم، خداوندﷻ هم به رعایت صله رحمی دستور داده است. صله رحمی را خداوند از نامش (رحمن) گرفته است، یعنی از آن مشتق است.	۱۰دقیقه
	ارزیابی: ١. رسول اللهﷺ در بارهٔ صلهٔ رحمی (رعایت حقوق قرابت) چه فرموده است؟ ٢. چند مثالی از رعایت حقوق خویشاندان بزنید.	۵دقیقه
کارخانگی را انجام می نمایند.	**کارخانگی:** درس را در کتابچه‌های خود بنویسند و این کلمات (محبت، خویشاندی، صلهٔ رحمی) را در جمله‌ها استعمال نمایند.	

درس: سی و چهارم

عنوان: پاک نگهداشتن محل زیست

صفحه: ۷۳

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

١. درس را درست خوانده بتوانند.
٢. مفهوم حدیث را در باره نظافت محیط زیست یاد کرده بتوانند.
٣. بخاطر پاک نگاه کردن محیط زیست در موسم بهار نهال غرس کنند.
٤. بفهمند که درختان، گلها، بوته ها و سبزیجات محیط را پاک میکند.
٥. بدانند که پاک بودن محیط از امراض جلو گری میکند.
٦. برای سرسبزی و تازگی محیط زیست تلاش نمایند.

معنی کلمات

تلاش: کوشش، زحمت

مکلف: مسؤولیت داشتن

دانش لازمی:

نظافت محیط زیست: الله تعالی انسان را از خاک پیدا کرده و در آن روح انداخته است؛ پس اصل انسان و زندگی آن از زمین است و خاک یک بخش آن است؛ تمام موجودات و کاینات را در محیط برای انسان پیدا کرده است و انسان را مکلف کرده است که از آن درست بهره بگیرد و در دین مقدس اسلام سه چیز منظور است.

١. تمام آنچه از منابع و ثروت که الله تعالی دردل زمین و درمیان بحرها برای انسان آفریده است، شکر آن را بجا بیاورد.
٢. ازین منابع با سنجیدگی و بدون اسراف بهره برداری نماید.
٣. با استفاده ازین منابع نظافتی راکه مطلوب شریعت و جزء ایمان است، رعایت نماید.

اگر انسان ازین منابع و ثروت درست بهره گیری نکند به اسراف می انجامد و اسراف حرام است. اگر از منابع طبیعی استفاده منطقی و معقول در امر حفظ محیط زیست صورت نگیرد هیچ گاهی محیط از کثافات پاک نخواهد شد. خلاصه اینکه: باید نهال بشانیم، سبزیجات بکاریم، محیط خود را پاک نگهداریم، کثافات و

گنده‌گی ها را در جاهای مخصوص آن بیندازیم، بیجای مصرف نکنیم، ازشکستن و سوختن درختان جلوگیری نماییم پارکها را محافظت کنیم. راجع به محیط زیست و محافظت آن همین یک حدیث کفایت میکند که پیغمبر اکرمﷺ میفرماید: اگرقیامت درحال قائم شدن باشد و در دست کسی نهالی برای غرس وجود داشته باشد، باید آن نهال را غرس کند.

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم بعد ازنیکه از فعالیتهای مقدماتی فارغ میشود، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ۱. کی گفته می تواند که رسول الله راجع به خویشاوندان چه فرموده است؟ ۲. چند مثالی از رعایت حقوق خویشاوندی بیاورید.	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.
۲۵دقیقه	بعد از شنیدن جوابات شاگردان جهت معلوم کردن درس جدید از آنها می پرسد: آیا نظافت فردی مهم است یا اجتماعی؟ بعد از شنیدن جوابهای آنها عنوان درس جدید (پاک نگهداشتن محل زیست) را روی تخته می نویسد و به شاگردان وظیفه می سپارد که درس را آهسته مطالعه نمایند. بعد ازین درس را توسط چند تن از شاگردان، کم کم می خواند و آن را تشریح میکند و بعد ازین از شاگردان سوال میکند: کی می‌تواند تمام درس را از روی کتاب بخواند، وقتی که مطمئن شد؛ خلاصه درس را ارایه میکند: پیغمبر اکرم ﷺ امر کرده است که محل زیست خود را پاک نگاه کنیم.	در درس سهم فعال می گیرند. به خلاصۀ درس گوش فرا میدهند.
۱۰دقیقه	محل زیست باغرس نهال، کشت‌کردن گلها، ساختن چمن‌ها و آبیاری آنها پاک میشود. کثافات را در جاهای مخصوص خود بیاندازیم تا محل زیست پاک شود و چون محل زیست پاک شد تمام امراض از بین می رود و خوشحالی بار می آید.	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند. کارخانگی را انجام میدهند
۵دقیقه	**ارزیابی:** ۱. نبی اکرمﷺ راجع به نظافت محل زیست چه فرموده است؟ ۲. برای پاک نگهداری محل زیست چه باید کرد؟ ۳. نظافت محل زیست چه فایده دارد؟ **کارخانگی:** درس را در کتابچه های خود بنویسند و ارزیابی درس را حل نموده کلمات ذیل را در جملات بکار ببرند: (قوطی، محل، گلها، زباله دانی).	

درس: سی و پنجم

عنوان: رفتار با حیوانات

صفحه: ۷۵

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

۱. درس را درست خوانده بتوانند.

۲. به حیوانات رحم نمایند و ظلم نکنند.

۳. بفهمند که به جنگ انداختن حیوانات و ضرر رساندن به آنها منع است.

٤. بفهمند که کشتن حیوانات مضر(موذی) جایز است.

۵. حیوانات باربر را از قدرتش بیشتر بار نکنند.

معنی کلمات

موذی: آزار دهنده

علف: کاه و گیاه

دانش لازمی:

رفتار با حیوانات: دین مقدس اسلام، دین رحمت و نرمی است، در اسلام حقوق تمام موجودات مورد توجه قرار گرفته است، به رفتار نیک با حیوانات نیز تاکید شده است. به پیغمبر اسلام لقب (رحمة للعالمین) داده شد. پیغمبر اکرمﷺ برای جبریل؈ نیز رحمت بوده است. حضرت جبریل از عاقبت وسر نوشت خود هراس داشت تا اینکه به پیغمبر اکرمﷺ این آیت نازل شد **(ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ)** و جبریل امین مطمئن شد. چون این آیت بیانگر آنست که جبریل نزد صاحب عرش دارای جایگاه و مرتبت است. و در حدیث آمده: هر مسلمان که کشتی بکارد، نهالی غرس نماید و از آن پرنده ها، انسانها یا حیوانات بخورند، برای آن شخص صدقه است.

داستان زنی که گربه را بند کرده بود، آنرا خوراک و آب نمیداد و آنرا آزاد هم نمیکرد که تا از حشرات زمین استفاده کند، در نتیجه مرد و آن زن بخاطر آن به دوزخ رفت. و قصه ای مردی را که سگ بسیار تشنه ای را که از فرط تشنگی خاک نم دار را میخورد، شنیده ایم،آن شخص وارد چاه آب شد و موزهٔ خود را از آب پرکرد و با دهنش گرفته بیرون آمد و آن سگ را نوشاند؛ این عمل او خداوند را خوش آمد و او را بخشید.

و پیغمبر اکرمﷺ امر کرده است که هر شکاری که قابل استفاده نباشد شکار نکنید.

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ۱. کی میگوید که پیغمبر اکرمﷺ راجع به نظافت محل زیست چه فرموده؟ ۲. کی میتواند بگوید که برای حفاظت از نظافت محل زیست چه باید کنیم؟ ۳. نظافت محل زیست چه فایده دارد؟ بعد از شنیدن جوابها، معلم برای معلوم کردن عنوان درس جدید چنین سوال میکند: آیا میدانید که چرا پیغمبرﷺ را رحمة للعالمین گفته شده است؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند. در درس سهم فعال می گیرند.
۲۵دقیقه	بعد ازین، عنوان درس جدید (رفتار با حیوانات) را روی تخته می نویسد و درس را آغاز میکند، درس را به آواز بلند میخواند و شاگردان به تعقیب وی تکرار میکنند، کلمات مشکل را توضیح میدهد و بعداً یک یک شاگرد را به نزد تخته می خواهد و درس را کم کم توسط آنها می خواند، بعد ازین چند تن از شاگردان را به نزد تخته می خواهد و بعض کلمات درس مانند: رفتار، پیغمبر، علف، موش، گرگ و کلمات دیگری را به هدف اصلاح املا می‌نویسد.	به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند.
۱۰دقیقه	بعد ازین خلاصهٔ درس را ارایه میکند: پیغمبرﷺ به رفتار نیک با حیوانات دستور داده است، باید به آنها مهربان باشیم، به حیوانات رحم کنیم و آنها را گرسنه و تشنه نگاه نکنیم، حیوانات باربر رانباید از توانش بیشتر بار کنیم، بجز حیوانات مضر مانند: مار، گژدم، موش، گرگ و ... که کشتن آنها جایز است دیگر تمام حیوانات قابل ترحم است. پیغمبر اکرمﷺ را به این خاطر رحمة للعالمین میگویند که حقوق همه چیز را بیان کرده حتی گفته است به حیوانات لعنت نگویید و گفته است پرنده و حیوانی را که ارادهٔ خوردن آنرا ندارید شکار نکنید.	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند. کارخانگی را انجام میدهند
۵دقیقه	**ارزیابی:** ۱. پیغمبر اکرمﷺ درباره حیوانات چه فرموده است؟ ۲. چند مثالی از رفتار نیک با حیوانات بیان کنید. **کارخانگی:** درس در کتابچه های خود بنویسند و ارزیابی درس را حل نمایند.	

درس: سی و ششم

عنوان: نظافت

صفحه: ۷۷

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

١. درس را خوب خوانده بتوانند.

٢. ارزش نظافت را بفهمند.

٣. به نظافت توجه کنند.

٤. فواید نظافت را بیان کنند..

٥. بفهمند که نظافت جز ایمان است.

٦. نظافت را رعایت کنند.

معنی برخی کلمات

اساس: تهداب، بنیاد

آلوده: ناپاک و پلید

دانش لازمی

نظافت: نبی اکرمﷺ فرمود: **تنظفوا بکل ما استطعتم فإن الله بنی الإسلام علی النظافة ولن یدخل الجنة إلا کل نظیف)** یعنی بقدر توان نظافت را رعایت نمایید، زیرا الله تعالی دین مقدس اسلام را بر نظافت اساس گذاری کرده است، وبجز افراد پاک کسی داخل جنت شده نمی تواند. نظافت عام است معنوی باشد مانند پاکی از شرک، کفر و گناها و ظاهری باشد مانند: نظافت بدن، لباس، مکان، محل زیست و ... در حدیث شریف دیگری چنین آمده است: **(إن الله طَیِّبٌ یحب الطَّیِّبَ نَظِیفٌ یحب النظافة کریم یحب الکرم جَوَادٌ یحب الجُود)** یعنی الله تعالی پاک است وپاکی را دوست دارد، نظیف است نظافت را دوست دارد، باعزت است و عزت را دوست دارد، سخی است سخاوت را دوست دارد، در حدیث دیگری آمده است: **(إِنَّ اللَّه جَمِيْلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ وَيُحِبُّ أَنْ يَرَى نِعْمَتَهُ عَلَى عَبْدِهِ وَيُبْغِضُ الْبُؤْسَ وَالتَّبَاؤُسَ)** یعنی بیشک الله تعالی زیبا است و زیبایی (نظافت) را دوست دارد و دوست دارد که اثر نعمت خود را بالای بندهٔ خود ببیند، و از بخیل و بخل نفرت دارد.

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ۱. کی می‌تواند بگوید که نبی کریمﷺ در بارهٔ حیوانات چه فرموده است؟ ۲. چند مثالی از رفتار نیک با حیوانات را بیان کنید.	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.
۲۵دقیقه	بعد از شنیدن جوابها، در باره عنوان درس جدید چنین سوال میکند: (نظافت در اسلام چه جایگاهی دارد؟) معلم بعد ازین، عنوان درس جدید راروی تخته می‌نویسد و از شاگردان می خواهد که درس را آهسته مطالعه کنند، و خود کلمات مشکل درس راروی تخته می نویسد. بعد از این درس را به آواز بلند آغاز میکند و شاگردان نیز به تعقیب وی به آواز بلند تکرار میکنند، بعداً درس را توسط چند شاگرد کم کم می‌خوانند تاتمام شاگردان درس را خوانده بتوانند. و به شاگردان ضعیف توجه بیشتر میکند، و خلاصه درس را ارایه میدهد.	در درس سهم فعال می گیرند. به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند.
۱۰دقیقه	پیغمبر اکرمﷺ فرمود: اسلام بر اساس نظافت تهداب گذاری شده است و نظافت جز ایمان است. رعایت نظافت از امراض محافظت میکند، پیش از غذا خوردن و بعد از آن باید دستهای خود را بشویم.	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند. کارخانگی را انجام میدهند
۵دقیقه	**ارزیابی:** ۱. پیغمبرﷺ در باره نظافت چه فرموده است؟ ۲. نظافت چه فایده دارد؟ ۳. اگر بدن خود را نشویم چه خواهد شد؟ **کارخانگی:** معلم به شاگردان وظیفه میدهد تا درس را در کتابچه های خود بنویسند و ارزیابی درس را حل نمایند.	

درس: سی و هفتم

عنوان: بیهوده سخن گفتن

صفحه: ۷۹

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

۱. درس را از روی کتاب خوانده بتوانند.

۲. سخنان بی هوده نگویند.

۳. ضرر سخنان بیهوده را بفهمند.

٤. سخنان سنجیده شده بگویند.

۵. از سخن گفتن زیاد بپرهیزند.

دانش لازمی:

سخن بیهوده گفتن:

این یک حقیقت انکار ناپذیر است که سخن و بیان از بزرگترین نعمتهای الهی است. همین نعمت سخن است که که میان انسان و حیوان تفاوت به وجود می‌آورد. دین مقدس اسلام برای سخن گفتن یک سلسله اصول و آداب را وضع کرده است که مؤمن باید از آن جداً پیروی نماید تا بیان و سخن که از نعمتهای الهی است متضمن سپاس گذاری آن نعمت ها باشد نه وسیلهٔ کفران نعمت های خداوندی.

هر سخنی که میگویم باید روی ارزش آن فکر کنیم و اهمیت ضرورت به آن را بدانیم و طبق خواست وتقاضای مجلس بگوییم.

به عبارت دیگر مومن باید سخن درست و راست بگوید و سخنانش به خوبیها مزین باشد، و مطابق به خواست مجلس، سنجیده شده بگوید. برخی سخنان طوری است که وقار و عزت انسان را از بین می برد و توازن فکری اش را تخریب میکند. سخن مسخره آمیز، بیهوده، دشنام، عیب جویی، تهمت زدن، لعنت کردن و دروغ گفتن، و امثال آن در دین مقدس اسلام هیچ جایگاهی ندارد، و نیز شایسته انسان مؤمن نیست، در حدیث شریف آمده است: (**سِبَابُ الْمُسْلِمِ فِسْقٌ**) یعنی دشنام دادن مسلمان فسق است، در حدیث دیگر ی وارد شده است: (**لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ وَلَا اللَّعَّانِ وَلَا الْفَاحِشِ وَلَا الْبَذِيءِ**) یعنی مسلمان لعنت گر، عیب جویی، بد زبان و بد عمل نمی باشد.

حضرت عبدالله بن عمر میگوید: (بدترین مردم بنزد خداوند کسانی اند که مردم را لعنت میکنند و مردم را عیب دار میسازند) خلاصه اینکه: انسان اشرف المخلوقات است از نعمت سخن و بیان طوری استفاده کند که در روزگار آخرت ندامت و مواخذه نشود، گاه نا گاه اگرفریب بخورد، فوراً توبه نماید و برای آینده تعهد جدی نماید که دیگر بجز سخن نیک چیزی نگوید. پیغمبر اکرمﷺ فرموده هر روز تمام اعضای بدن انسان از زبان التجا می نمایند که درست باشید و گرنه ماهم از دست تو تباه می شویم.

امید است که جهت معلومات بیشتر به آیهٔ (۱۱) سوره حجرات مراجعه شود.

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ۱. کی می گوید که پیغمبر اکرمﷺ راجع به نظافت چه فرموده است؟ ۲. کی گفته می‌تواند که نظافت چه فواید دارد؟ ۳. اگر نظافت را مراعات نکینم چه خواهد شد؟	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند.
۲۵دقیقه	بعد از شنیدن جوابها در باره عنوان درس جدید چنین می پرسد: آیا خاموش بودن از سخنان بیهوده بهتر نیست؟ بعد از شنیدن جوابها عنوان درس جدید (سخنان بیهوده گفتن) را روی تخته می نویسد، و درس را به آواز بلند آغاز میکند و شاگردان به تعقیب آن تکرار میکنند. بعد ازین توسط یک یک شاگرد بخشهای مختلف درس را می‌خوانند و آن را برایشان شرح میکند، و کلمات مشکل درس را معنی می نماید، و برای شاگردان فرصت میدهد تا در باره سخنان بیهوده باهم بحث و گفتگو کنند و زیانهای سخنان بیهوده را برای یکدیگر نشاندهی کنند، بعد ازین خلاصهٔ درس را بدین ترتیب ارایه میکند: پیغمبر اکرمﷺ گفت: هرکی به الله و روز آخرت ایمان دارد سخن نیک بگوید و یا خاموش باشد. مسلمان باید از سخنان بیهوده خود را حفظ نماید چون با هر انسان نویسنده **(كِرَامًا كَاتِبِينَ)** است که هر چیز را می نویسد.	در درس سهم فعال می گیرند. به خلاصهٔ درس گوش فرا میدهند.
۱۰دقیقه	**ارزیابی:** ۱. نبی کریمﷺ راجع به سخنان بیهوده چه فرموده است؟ ۲. چند نمونه ای از سخنان بیهوده را ذکر نمایید. ۳. خاموش بودن خوب است یا سخنان بیهوده گفتن؟	شاگردان به سوالهای معلم جواب میدهند.
۵ دقیقه	**کارخانگی:** معلم به شاگردان وظیفه میدهد تا درس را در کتابچه های خود بنویسند و ارزیابی درس را حل نمایند.	کارخانگی را انجام میدهند

درس: سی و هشتم

عنوان: خصلتهای مسلمان

صفحه: ۸۱

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

۱. درس را خوب خوانده بتوانند.

۲. خصلتهای خوب و بد را تفکیک کرده بتواند.

۳. خود را به خصلتهای خوب عیار کنند.

٤. بفهمند که مسلمان کامل کسی است که مسلمانان از ضرر زبان و دست اش در امن باشند.

۵. بفهمند که خصلت خوب عین ایمان است.

معنی برخی کلمات

امن: اطمینان، امنیت

وعده: تعهد

وفا: بجا کردن، به سر رساندن چیزی

خشم: قهر، غضب

دانش لازمی

خصلت های مسلمان: الله ﷻ میفرماید(**وَإِنَّكَ لَعَلى خُلُقٍ عَظِيمٍ**)[۲] یعنی بدون شک تو ای پیغمبر براخلاق عظیم هستی. چون ماهم امت پیغمبر اسلامﷺ هستیم، پس باید باخصلتهای نیکو متصف بوده و شاگردان خود را نیز به خصلت‌های شایسته پرورش نماییم. وهمچنان خداوند میفرماید: (**وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ**)[۳] یعنی: پرهیزگاران کسانی اند که خشم خود را می‌خورند و دیگران را می بخشند و خداوند نیکو کاران را دوست دارد. دریک حدیث پیغمبر اکرمﷺ فرموده است که : (تقوی و خصلت نیکو مردمانی زیادی را وارد بهشت میکند و شرمگاه و زبان، بسیاری مردم را بطرف دوزخ می کشاند). و هم چنین پیغمبر اکرمﷺ فرمود: (**إن أكمل المؤمنين إيمانا أحسنهم خلقا و خياركم خياركم لنسائكم**) بدون شک از حیث ایمان کامل ترین مؤمن کسی است که بهترین اخلاق داشته باشد، و خوبترین شما کسی است که با همسران شان رفتار نیک داشته باشند. حضرت ابو درداءؓ میگوید که پیغمبر اکرمﷺ فرمود: روز قیامت در پلّهٔ ترازوی اعمال مؤمن از خصلت

---

[۲] سورة القلم (٤)
[۳] سورة آل عمران (١٣٤)

خوب کرده هیچ چیز سنگین تر نمی باشد. از نواس بن سمعانﷺ روایت است که از رسول الله راجع بـه نیکـی و گناه سوال شد آن حضرت فرمود: نیکی خصلت‌های خوب است و گناه آنست که در دل جای میگیـرد و انسـان را درشک و تردید می اندازد و مطمئن نبوده و از ظاهر شدنش نزد مردم رنج می برد.

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت شاگردان
۵دقیقه	معلم محترم بعد از فعالیتهای مقدماتی، درس گذشته را چنین ارزیابی میکند: ۱. کی می‌تواند بگوید که پیغمبر اکرمﷺ راجع به سـخنان بیهـوده چـه گفته است؟ ۲. چند مثالی از سخنان بیهوده را بازگو کنید.	فعالیت‌های مقدماتی را انجام میدهند. در درس سهم فعـال می گیرند.
۲۵دقیقه	بعد از شنیدن جوابها راجع به عنوان درس جدید چنین سوال میکند: آیا این مثل را شنیده اید که میگویند: خصلت نیکو شخص را سلطان کند، خصلت بد او را حیران کند. بعد ازین عنوان درس جدیـد (خصـلت‌هـای مسـلمان) را روی تخته می‌نویسد و درس را به آواز بلند آغاز میکند، شاگردان هم به صدای بلنـد بـه تعقیب آن درس را تکرار میکنند، سـپس معلـم درس را بـه آنهـا تشـریح میکنـد. و آنها به اوگوش فرامیدهند. بعـدا درس را بخـش بخـش توسـط یـک یـک شـاگرد میخواند و به شـاگردان ضـعیف توجـه جـدی مبـذول میـدارد، و خلاصـۀ درس را	بـه خلاصـۀ درس گوش فرا میدهند. شـــاگردان بـــه ســـوالهای معلـــم جواب میدهند.
۱۰دقیقه	چنین ارایه میکند: خداوند به پیغمبر اکـرمﷺ (و إنـك لعلـي خلـق عظـيم) یعنی بدون شک تو بر اخلاق بزرگی استواری، یعنی با اخلاق عالی متصف هستی. پـس ماهم چون امت همان پیغمبر هستیم باید با اخـلاق و خصـلت‌هـای شایسـته آراسـته باشیم. هیچ کس را به زبان و دست خود ضرر نه رسانیم، همیشـه راسـت بگـوییم و از دروغ، دزدی، وعده خلافی، ناشکری، و از تمام عادات بـد خـود داری نمـاییم، مردم رابه کارهای نیک امر کنیم و از کارهای بد منع نماییم.	کارخـــــانگی را انجام میدهند
۵ دقیقه	**ارزیابی:** ۱. پیغمبر اکرم ﷺ راجع به خصلت نیک چه فرموده است؟ ۲. چند مثالی از خوی و خصلت نیک بیان کنید. ۳. پنج خصلت از خصلت‌های بد را بیان کنید. **کارخانگی:** درس را در کتابچه های خود بنویسند و ارزیابی درس را حل نمایند.	